ԱԶԴԱՐԱՐ

ՆԻՐՀԱՆ ԱՄՍՈՅ

1795

Յեփեմերիս Պարբերական Գրուածոց առաքեցելոց 'ի Խոջայ Յարութիւն Շմաւոնեան Նոր Ջուղայեցւոյ, Սկսելոյ ... ամսէ յունուարին, և այժմ գալով 'ի 22 էր երկրորդ նոյն ամսուարին ։

Սկսեալ 'ի Կիւրոսէ՝ մինչև ցԴարեհ Կոդոման, որ սպանաւ 'ի յԱղեքսանդրէ մեծէ երկրորդ ընդ հասն՝ և զԲոլորական ժամանակաց բաց երկրորդ ...

Գլուխ Երրորդ ; Գ ։

Ետ այս Թագաւորեաց Կիւրոս՝ զկնի Դա-
րեհի արշօրեանն արքայի Մեդացւոց որպէս
ասացաք յառաջագոյն 'ի Թուոջն տարւոյ
յոր սուրբերս քաջահամբարից Նախնեաց
այն խելէ՝ ըստ որում գոր 'ի վերայ անդր եդաք ։
Սա այս Կիւրոս՝ էր որդի Կամբիւսեայ պարսիկ
իշխանականի. ընդ որում բաս ասելոյ ոմանց Աժդահակ
արքայի մարաց և աշարեաց ամուսնոյն զդուստր իւր Ման-
դանէ յորմէ ծնանի Կիւրոս, որ յանուն հօրն կոչի Կամ-
բիւսեան ։ Նախէն 96 ։ Սա Թագաւորեաց 'ի վերայ պար-
սից, և 'ի կողմանցս ասիացւոց ընդ ամենայն ամս՝

Յետ

Բ 5?

Յետ որոյ թագաւորեաց Արտաս որդի նորա, որ
կոչեցաւ կամպիւսէս Նաբուգոդոնոսոր․ սա արգել զշի-
նուած տաճարին Տեառն յԵրուսաղէմ ։ Զորմէ ստուգեն
ոմանք՝ թէպէտ և ոմանք ոչ ընդունին, թէ յորոց յաւ-
ուրս՝ յետ մահուան հօր իւրոյ Կիւրոսի․ զօրավարն մարաց
Արփաքսադ՝ վտարանջեալ ՚ի նմանէ թագաւորէ ՚ի մարս
և շինէ զքաղաքն Եկբատան, այսէ՝ Ահմատան ՚ի տեղի ա-
մուր ապաստանի, որպէս պատմի ՚ի գիրս Յուդիթայ ։

Իսկ սոյն արքայս՝ ամս վեց պատերազմեալ ընդ նմա
պարտեաց զնա, և խպառ եբարձ զպետութի ՚ի մարաց և
առաքեաց զհողոփեռնէս ՚ի վերայ ամ ազգաց՝ որք ապստամ
բարբին զբանս նորա, քակել և կործանել զպօրութիւ
նոցա ։ Իսկ ոմանք հակառակ այսմ կարծեն՝ Նաբուգոդո
նոսոր լինիլ այն, որ ՚ի վերջ Տուբիթայ պատմութեանն
գրի․ և ասեն գալ հողոփեռնէս ՚ի վերայ հրէաստանի ՚ի
Յու– ժամանակս Մանասէի արքայի յուդայ ։ Բայց սա տէ կար-
4:2 ծիքս այս՝ քանզի ՚ի չորրորդ գլուխն յուդիթայ ասի,
ընդ այն ժամանակս էին դարձեալ ՚ի գերութեանն անտի․
և իբրև ժողովեալ էին արք հրէաստանեայք, և սպասն
Տեառն ԱԾ, և սպասքն, և տունն ՚ի պղծութեանն անտի
դեռևս էր սրբեալ ։

Արդ՝ և զայս ՚ի նարդեանս գիտել մեզ ճանէ՝ և
յոյժ վայելուչ եթէ քանի նաբուգոդոնոսորք յիշին ՚ի սբ
գիրս․ քանզի զորմէ բազումք և զանազանեն կարծիք․
ուստի յայսմ տեղւոջս հարկէ մեզ զսոյգն հետազօտել ։

Իսկ թէպէտ ոմանք երեք ասեն գոլ նաբուգոդո-
նոսոր՝ սակայն այլատարազ կերպիւ ։ Վասն զի ասեն թէ՝
առաջին նաբուգոդոնոսորն է որդի ասորդանայ՝ որդւոյ
սենեքարիմայ արքայի ասորեստանեայց․ և զորմէ հաստա-
տեն թէ՝ ետ մարտ ընդ արփաքսադայ արքայի մարաց,
Յուդ 1: և յաղթեաց նմա, և թագաւորեաց ՚ի նինուէի մեծի քա-
3։և 5 ղաքի ։ Երկրորդ նաբուգոդոնոսոր գոլ ասեն՝ հայր մե-
ծին նաբուգոդոնոսորայ արքայի բաբելացւոց, որ այլով
անուամբ՝ կոչի նաբուպոլասար, և ասեն թէ՝ սա միա-

բա

ՀՍՍՌ-Арм.ССР
им. А. Мясникяна
ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

միաբանեալ ընդ Ասուերոսի արքայի Մարաց՝ կործանեաց զՆ թուէին
ինուէ ։ Իսկ երրորդ Նաբուքոդոնոսոր մեծն լեալ որդի Ի Տոբ․ ԺԴ։ 17
Նաբուպօլասարայ, որ միաբանեալ ընդ Նեքաւովայ արքայի
եգիպտացւոց և յաղթեաց նմա ․ և յետոյ գերեաց զՀրէ_
աստան 'ի Բաբելոն, և այրեաց զԳեղեցկաշէն տաճարն
Տեառն զշինեալն և զկերտեալն 'ի Սողոմոնէ ։ Որ և մակ_
անուանեալ սա կոչեցաւ մեծ ․ և վասն հպարտութեան պա_
տուհասեցաւ յԱծ ․ և փոխեցաւ 'ի կերպ գազանի ամս
եօթն ․ կամ ըստ ոմանց ամիս եօթն ․ և ապա դարձաւ
յառաջին կերպարանս իւր 'ի ձեռն ողորմութեան՝ ըստ
խրատու Դանիէլի մարգարէի ։

Բայց գրեթէ՝ չէ ընդունելի մեզ գոյս, այլոց
որպէս հաճոյ թուեցի կամաց իւրեանց ․ քանզի մեք գոչ զք
բռնադատեմք առ 'ի հետևել աստուածայոյն դիտման մե_
րում ։ Իւր արդ՝ թէպէտ ըստ ճշգրիտ կարծեաց, և ըստ
ճշմարիտ դիտման և այլ երեք անուանքն 'ի ՍԳ գիրս Նա_
բուգոդոնոսորք այլ ոչ համաձայն և զուգակցորդ Նախ_
կին կարծեաց, այլ այլքին կերպիւ՝ որպէս կամք մեզ 'ի
յառաջիկայս ասանել ։

Քանզի Նախկին Նաբուգոդոնոսոր է Մարովդակ
բաղադան հայր Ասուերոսի ․ որ սպան զԱսորդան որդի
Սենեքարիմայ, և խսպառ եբարձ զտէրութիւն Ասորես_
տանեաց 'ի Նինուէ քաղաքէ ․ ըստ որում և վորոյ կանխաւ
իսկ գրեցաք 'ի յառաջին պրակն ։ Իւ յետ որոյ ոչ զոք
գտանեմք թագաւորեալ 'ի վերայ ասորեստանեաց 'ի Նի_
նուէ, զորմէ և 'ի վերջին Տուբիթայ գրի ։

Երկրորդ՝ մեծն Նաբուգոդոնոսոր՝ որդին Նա_
բուպօլասարայ, և որդւոյ Ասուերոսի, որդւոյ Մարովդակ
բաղադայ ․ սա գերեաց զՀրէս, և զայլն որպէս 'ի վեր անդր
համառօտ ճառեցաք ։

Իւ երրորդ Նաբուգոդոնոսոր՝ է աւրեան կամ_
բիւսէս որդին Կիւրոսի արքայի պարսից ․ սա պատերազ_
մեցաւ ընդ Արփաքսադայ, և յաղթեաց նմա և սա առա_
քեաց Հողոփեռնէս զօրավարն 'ի վերայ ամ ազգաց, որ և
գնաց

գնաց ՚ի վերայ Հրէաստանի և ՚ի ժամանակս որոյ մեռ. որով
էր յուդիթ դուստր մերարեայ, որ յետ մահուան մանա_
սէի առն իւրոյ մնաց այրի. և ապա զօրութեամբ Տեառն
Այ էհատ զգլուխն հողոփեռնեայ, և ազատեաց զբետ_
լուայ, և զամ Հրէաստան։ Իսկ Ասուերոս է արքայ բաբե_
լոնացւոց, և որդի մարով դակոյ. և ոչ է արքայ մարաց, և
կամ պատրիարքէս։ Քանզի ասորիարքէս՝ է ինքն աժդահակ,
որ յանուրս Կիւրոսի՝ Տիգրանն քաջահզօր արքայն մեր
աջողեցաւ ընդ Կիւրոսի սպանն զաժդահակ, այսինքն՝
զԱստիագէս։ Որ և ՚ի մեղ գրի՝ դանիէլ 9։։ Ար_
շաւր, իսկ յայլ ուրեք յայտնապէս գրեալ է՝ թագաւորն
Աստիագէս յաւելաւ առ հարս իւր. և էառ Կիւրոս պար_
սիկ թագաւորութիւն նորա։ Իւրարդ՝ հարկճիւ ուսեալ
հանդերձ միով մեր զայսոսիկ՝ և թէպէտ բազում ընդ դի_
մահարութիւնս ունիմք առ ՚ի հաստատել զվերոյ ոգեալ.
Նաբուգոդոնոսորքս այլ այժմ ոչէ ժամանակ երկարաձգե_
լոյ, իսկ եթէ տէր կամեսցի յայլում տեղւոջ՝ և ՚ի դէպ
ժամանակի ՚ի վերայ այսր բանիս յաճախաբար ոճով ճա_
ռեսցեմ, և մինաւանդ այժմ՝ ՚ի կարճոյ ետու զաւիթ
առ ՚ի հաստատութիւն ստուգութեան։ Իսկ սա Արտաս՝
որէ նոյն ինքն կամպիւսէս Նաբուգոդոնոսոր թագաւորէ
ընդ ամենայն, ամս . . . . .

Գ Իսկ վկնի որոյ թագաւորեաց Դարեհ Հիստաս
պեան՝ յամի աղամայ, սա յերկրորդ ամի թագաւորութե
իւրոյ հրամանն ետ զօրաբաբէլի շինել զտաճար տն յեմ
։ Եզր "2։ 3։։ զորմէ ոմանք կարծեն թէ՝ սա է այլն
եսթերայ, և է որդի հեշտասպիս, և կոչի արտաշէս, ոչ է
իբրև հասարակ անուն թագաւորացն պարսից։ Իւր այսու
ցուցանեն՝ քանզի ասեն թէ՝ զի որ ինչ գրի զդարեհէ
՚ի գիրս, ։։ Եզրասայ վասն մեծութեան իշխանութեան
նորա, ըստ ամի նոյնն ասի զարտաշիսէ ՚ի գիրս եսթերայ
Այլ մեզ չէ հաւանական կարծիքս այս, իսկ և
այլոց՝ որպէս հաւանական գոլ կարծիքն։ վասն զի եսթեր
և մուրթքէ էին յաւուրս Արտաշիսի ուշեղի, որպէս յայտ
՚ի

պատմութեանց անծանօթ է , և ոչ առ որով ; և կամ կին թուրքի
ւ ունէր՝ որ ամի հանգուցանել երեք Անտաշունչ Սբ գրոց , ...
զնդեն և քաջահռչակ եւկէ ՚ի գրենոց ։

Իսկ եղև կատարումն շինուած Տաճարին ՏՆ ՚ի ձեռն
յեսուայ՝ և զօրաբաբելի , յամի վեց եդդի տէրութեան դա
րեհի և փառաւոր և վեց երրորդ իշխանութեան տաճարի ամն ,
որ էր Սէն Կիւրեղ ՚ի Կոչումն ընծայութե , 12 գլուխն ։

Սա թագաւորեաց ընդ ամենայն , ամս՝՝ 36

Իսկ սա թագաւորեաց Քսերքսէս որդի նորա Դ•Ճդ Դ
Սա զումարեաց զօրս՝ բիւրս հարիւր և եօթանա
սուն , այսինքն՝ տասն և եօթն հարիւր հազար ։
և խաղաց առ ՚ի տալ խաղալս ընդ հելլադայ զօրուն ։ Իսկ
եղև իբրև ետես զբազմութիւն զօրաց իւրոց ՚ի բարձ
րագոյն տեսարանէ , սկսաւ լալ և ասել . այսչափն յետ
ամաց հարիւրոց անցանելոյ՝ ոչ մնասցէ ՚ի սոցանէ և ոչ մի ։

Սա է որ զծովն հեղեսպոնտական որ կոչի և նեղուց
կալկեդոնեայ , որոյ տարածերէն՝ [illegible] ասեն ։
Սէտ նեղ՝ ծովակ ինչ ՚ի մէջ յունաց ծովուն՝ և պրոպոնտոսի
որէ մարմարա . տարածեալ յերկայն պարանոցաձև իբրև
վտաւորանս եօթն , և բաժանէ զասիա ՚ի թրակիա , ՚ի
հռոմայեցւոց ։ Լցեալ էր յերեսս ծովու նաւօք . բայց
՚ի չորս հազար արանց և եթ ՚ի պարտութեան մատնեցաւ
առ թեմիստոկլեայ զօրօք թողլով նոցա զգանձս և զխորանս
և միայն կենդանի փախուցեալ մակուկաւ մազապուր սա
կաւուք անկաւ ՚ի պարս ։ Խոր՝ 2 ։ 12 ։ Գիրք ։

Իսկ սա թագաւորեաց ընդ ամենայն , ամս՝ 19
Իսկ զկնի որոյ թագաւորէ Արտաւան ամիսս եօթն ։ ԴՕԼԵ Ե

Իսկ սա թագաւորէ Արտաշէս թոռն դարեհի ԴՕԼԿ Զ
Որոյ յեօթն երրորդի ամի թագաւորութեան՝ եկեալ
եզրաս դպիր օրինացն մովսէսի ՚ի բաբիլոնէ հանդերձ
ժողովրդեամբք ։ մաս յէմ , 1 ։ Եզր՝ 8 ։ Իսկ ՚ի քսան եր
րորդի ամի թագաւորութեան նորա՝ նէեմիաս , որէ ա
թաթարթայ էառ ՚ի նմանէ զհրաման՝ շինել զպարիսպն
Եմի 3 Եզր՝ 1 ։ 12 ։ Սա մինչ անուամբ կոչեցաւ երկայնա
ձեռն

ձեռն, զի 'ի ծննդենէն ունէր 'ի սղալմանէ բնութեան զաջ
ձեռն երկայն։ Ուստի զորմէ ասեն թէ՝ սա իմացաւ ըղ
քրիստոնէից ժողովրդեանն՝ որք բամբասէին զնա, իբրև
ածելորդածոյ ծնեալ երկայնութեամբ ձեռինն։ Նմին իրի
արար հանդէս ամ նախարարաց իւրոց՝ և ասաց ցնա մի
կարծէք թէ բնութիւնն սղալ ներգործեալէ 'ի յիս,
ոչ։ այլ ուղիղ զի պարտէ թագաւորաց աջ ձեռօք երկայն
լինիլ առ 'ի ներել և 'ի յողորմիլ ժողովրդոց, իսկ ահեակ
ձեռօք կարճ՝ առ 'ի դատել և 'ի պատժել զվնասակարս։

Իշխ սա թագաւորեալ ամս . . . 40

Իշխ ապա փոխանորդէ զաթոռ Նորա Քսերքսէս ՌՕՀԴ
2 ամիս, և Սոկդիանոս 7 ամիս որք թագաւորեցին ամիսս 9։

Իսկ զկնի որոյ յաջորդէ զգահ Նորա Դարեհ Նո֊ ՌՕՀԷ
թոս։ և սա թագաւորեաց ընդ ամենայն ամս՝ " 19

Զկնի որոյ նստաւ զաթոռ Նորա Արտաշէս ու֊ ՌՕՂԴ
եղ, որոյ յաւուրս էին եսթեր՝ և մուրթքէ, և սա խնկէ
ըստ համանական կարծեաց այրն եսթերայ։ Իշխ սա կո֊
խեաց համան զփայտէ՝ և ջնջեաց զնա յերկրէ, որ կա֊
մէր ջնջել զազգն հրէից, որպէս քաջայայտ խնկէ 'ի դիրս
եսթերայ։ Իշխ սա ընդ բովանդակ թագաւորեաց ամս՝ " 40

Արդ՝ Արտաշէս ոքոս յետ Նորա թագաւորէ ՌՃԼԴ
ամս՝ " 26

Արշէղ բագուսա զկնի որոյ թագաւորեաց ՌՃԿԲ
ընդ ամենայն ամս՝ " 4

Յետ որոյ Դարեհ կոդոմոս թագաւորէ։ սա ընդ ՌՃԿԴ
վրեալ ընդ իմանայ Աղեքսանդրի մակեդոնացւոց ամս վեց,
և ապա յամի վեց երրորդի թագաւորութեանն Աղեք֊
սանդրի՝ յորմէ 'ի պարտութիւն մատնի, և ձեռամբ 'ի
նմանէ։ թագաւորեալ սա ընդ ամենայն ամս՝ " 6

Զկնի որոյ բառնի թագաւորութ[իւ]ն պարսից 'ի ձեռն մեծին Ա֊
ղեքսանդրի։ Արդ աշխարհակալ սկսեալ 'ի կիւրոսէ առաջնոյ
արքայէ մինչև 'ի Դարեհ կոդոմոս գումարեալ լինի թուա֊
կան ժամանակաց սոցա իբր ամս, ՄԼԲ։ որ տևեաց զտէ֊
րութիւն սոցա։

Յետ

Յետ որոյ՝ տիրեցին Արշակունիք, որպէս և վաղ- Թուակա-
րեմն իսկ բացայայտեցաք, արդ՝ ժամն մեր 'ի բաց թո- նի
ղայսոսիկ, և խօսիլ զնոցանէ հակիրճիւ։

Հատ լեցի աստանօր զոր ասացաք յորոց։

Կարգ փոքրն Արշակունեաց. հաւ առնուլ 'ի յարշակայ քաջէ, մինչև յԱրտաւանն՝ որ սպանաւ 'ի յԱրտաշիրէ որդւոյ Սասանայ։

Գլուխ Չորրորդ, Դ։

Եւ յետ եօթանասուն երրորդի և երկրորդի ամաց ՐՃԿԹ
մահուանն Աղեքսանդրի. որէ ամ վատսուն երրորդ
'ի թուոյ տարոց, սկսեալ 'ի սելևկոս Նիկանովրէ՝ մինչև 'ի
մետասան երրորդ ամն Անտիոքոս տեւոսի. զորմէ և հաւաստ-
եաւ իսկ ճառէ՝ երջանիկ և գերահրաշ խորենացին։ Զ։ Պր
Ապստամբին պարթևք 'ի թուոյն Ադամայ՝ որ ՐՃԿԹ ։ և 12
և 'ի վերն եդաք, 'ի ծառայութենէ մակեդոնացւոց, և
թագաւորէ։

Արշակ քաջ 'ի քետուրական ծննդոյն աբրահամու Ա
Որոյ տիրապետեալ պարթից և կողմանցն Ասիացւոց ամս՝ 31
Իւ ապա Արտաշէս որդի նորա թագաւորէ ՐՃՃԶ Բ
ամս՝ 46

Յետ որոյ որդի նորա Արշակ որ կոչեցաւն մեծ, ՐՃԾԷ Գ
որ զԱնտիոքոս սպան, և զՎաղարշակ զեղբայր իւր՝
թագաւոր հայոց կացոյց՝ երկրորդ իւր առնելով, և ինքն
յուղեաց 'ի բաղխ հաստատեաց զթագաւորութիւն։ Ար
որոյ զարմք նորա պալհաւիկք կոչեցան. որպէս և եղբօր
նորա Վաղարշակայ 'ի նախնոյն անուն, Արշակունիք։ Խոր
Իւ սա տիրէ երրորդ մասին աշխարհիս, որում Բ։Բ
Ասիայ ասեն։ Իւ սա է՝ 'ի զաւակէ Աբրահամու 'ի քե-

տու-

Խորէն 2 տուրական ծննդոցն , զոր յետ մահուանն Սարգսի առ Խոսր թագէին
Գ:65: կին , առ 'ի հաստատել զանուն Տեառն առ Աբրահամ , թէ
Խ²² թէ՝ թագաւորք ազգաց 'ի քէն ելցեն : Իսկ սա ըստ
27:65: ստուգելոյ ամաց թագաւորէ ընդ ամ ամս ___ .

Քանզի ասեն թէ՝ 'ի յիններորդի , և յեօթն երրորդի ամի տէրութեան իւրոյ՝ թագաւորողացն է զեղբայր իւր Վաղարշ 'ի վերայ հայաստանեայց . և զկնի անցանելոյ երեքտասան երրորդ ամի Վաղարշակայ թագաւորին հայոց, առնու զթագաւորութիւնն Արշակայն՝ որդին Արշակայ մեծի , որ ժողովեալ լինի ամս 70 : տես 'ի Խորէն , 2 : և Պրակ 65 :

Նպա յետ մեծին Արշակայ ; տիրէ Արշա- ՐԺՂԵ 30
կան որդի նորայ ամս՝ . . . .

Զկնի որոյ՝ թագաւորէ Արշակ 'ի վերայ պար- ՐՃԻԷ 3
սից ամս՝ . . . . . .

Իսկ ապա յաջորդէ զտեղի նորա Արշէզ , որոյ ՐՃԾԲ 20
թագաւորեալ ամս՝ . . . . .

Իսկ ապա թագաւորէ Արշաւիր : Որոյ ըստ ՐՃՀԶ
Մովսէսի ճառագրութեանն՝ լինին երեք ուստերք , և
Խորէն 2 դուստր մի . որոց անուանքն՝ անդրանկանն Արտաշէզ կոչեւր
Գլ 26: և երկրորդին Կարէն , և երրորդին Սուրէն . և դստերն
27:65 անուանեալ Կոշմ :

Արդ՝ յետ վաղճանելոյ հօրն՝ կամեցաւ Արտաշէս ազգաւ իւրեանց եղբարցն թագաւորել . զոր թէ պէտ ոչ յանձն առին եղբարքն ողորմելի . բայց պատերազմք սակայն սաստիկ նուաճեալ նորա զնոսա , իսկ ալքայն հայոց Աբգար դնոցեալ յորդելոյ համոզեաց զնոսա խաղաղանալ 'ի մէջ ամենեցուն հաստատէր վայս ինչ սահմանելով , և դաշինս ուխտի 'ի միջի պայմանէր թագաւորել Արտաշէս հանդերձ իւրովք ծննդովք . իսկ եթէ հատցին զարմք նորա , նոքա մնասցեն 'ի թագաւորութ՝ ըստ կարգի աւագութեան :

Իսկ զայս գտեալ 'ինոցանէ Արտաշէսի՝ գաւառս շնորհէ՝ ազգ զնոսա սերելով յանուն իւրաքանչիւր . և 'ի

'ի վերայ քան զամ նախարարութիւնս կարգեալ՝ 'ի վերայ | Յամի
պահելով զնախնական անուն ազգին, զի կոչեսցին այսպէս | Տն
Կարէն պահլաւ, Սուրէնի պահլաւ, և քոյր նորա Աս-
պահապետի պահլաւ. քանզի 'ի վերայ զօրացն էր այր նորա :
Իսկ այսու կարգաւորութեամբ ձգեցան բազում
ամս՝ մինչև վերացաւ 'ի նոցանէ տէրութիւնն :

Իսկ առեալ թէ՝ զՍուրբն Գրիգոր երանելի լուսա-
ւորիչն մեր՝ 'ի Սուրէնեան պահլաւէ բողբոջեալ : Իսկ 'ի
քանի և մի երրորդի ամի թագաւորութեան սորա՝ ծնանի
'ի մէջ գիշերի 'ի հանգիստ ժամանակի Յս՛ բարերար փր-
կիչն մեր, 'ի բեթլեհեմ յուդայ՝ 'ի տանն եփրաթայ՝ և
'ի դաշտս մարգաց : Որոյ փրկողին զմեզ՝ միշտ ձօնեսցի
փառք պատիւ և երկրպագութիւն յաւիտեանս յաւի-
տենից Ամէն : — Խորէ 2 Գլ 27

Իսկ սա թագաւորէ ընդ ամենայն, ամս՝ " 46

Յետ Արշօրի՝ որպէս ասացաք թագաւորէ յամի
Տեառն, 26 : Արտաշէս որդի նորա, և սա թագաւորէ | ԻԶ | Ը
բովանդակ, ամս՝ " 33

Զկնի որոյ թագաւորէ Դարեհ յամի Տեառն | ԾԹ | Թ
որ և սա թագաւորեալ ընդ ամենայն, ամս՝ " 30

Իսկ ապա միապետեալ տիրէ ընդ ամենայն գա-
ւառացս պարսից՝ Արշակ ամս՝ " . . . | ՁԹ | Ժ
19

Իսկ զկնի նորա թագաւորէ Արտաշէս և սա կա-
լեալ զտէրութիւնն պարսից, ամս՝ " . . | ՃԸ | ԺԱ
20

Իսկ յետոյ տիրապետէ զպարս Պերոզ, որ և
թագաւորեալ, ամս՝ " . . . | ՃԻԸ | ԺԲ
33

Իսկ ապա թագաւորէ Վաղարշ յամի Տեառն և | ՃԿԱ | ԺԳ
սա ընդ բովանդակ թագաւորեալ, ամս՝ " . 50

Յետ որոյ թագաւորէ Արտաւան, որ և թա- | ՄԺԱ | ԺԴ
գաւորեալ բովանդակ ամս՝ " . . . 31

Զսա սպանեալ Ստահրացւոյն Արտաշրի որդւոյ Սասանայ.
բառնալով զթագաւորն պարթևաց հանելով 'ի նոցանէ զօրն
ժառանգութե : Որոց եղև թիւ իշխանութեան 'ի յԱրշակայ
քաջէ յԱրտաւան, ՆՂԶ ամս : Իսկ 'ի Քսէ մինչև յԱրտա-
շիր ՄԽԲ : ամս :

Յ-

5.9

Յաղագս երրորդի թագաւորութեան որդւոյ ցեղին Արտաշիսի ;
սկսեալ 'ի յԱրտաշիսէ՝ փոխելով ց թագաւորս փերութեան որոյ :

Գլուխ Հինգ երրորդ , Է :

Յամի Տն

Եւ յետ սպանելոյ զԱրտաւանայ արքային Պարթևի ·
ինքն Արտաշիր որդի սորին սահմանեցեալ թա-
գաւորէ փոխանակ նորա յամի Տեառն · Ճ ԽԶ
Զորս խորով Աբգար Հայոց՝ հայր սրբոյն Տրդատայ
սպառեալ հալածեաց՝ առնելով փոխադարձն մինչև 'ի
սահմանս Հնդկաց · բայց յաջորդ ընդ հրապարակելոյ Ար-
տաշիր սպանանէ խորով 'ի յանկարծ , 'ի ձեռն Անակայ
պալհաւէն · յաղագս այնուհետև Արտաշիր 'ի յաթոռ իւր ·
Ամ 2 Եւ բռնակալեաց զաշխարհս մեր պարսիկ զօրավարօք ամս
Դ 67 ԻԶ : Եւ ապա որդի նորա Շապուհ ամ մի , մինչև 'ի թա-
70 գաւորիլն քաջին Տրդատայ , որ և թագաւորեաց ամս 4 ՃՀԵ
Եւ ապա թագաւորէ որդի նորա Խոսրով Ա-
ռնեալ մարտ ընդ մեծի Աբգարին Հայոց Տրդատայ , և
'ի պատերազմի մեռանեցաւ յերեսաց նորա : Եւ սա թա-
գաւորեաց ընդ ամենայն , ամս 4 ՃԼԴ
Յետ որոյ թագաւորեաց Ներսեհ ընդ ամե-
նայն , ամս ՃԻԴ
Զկնի Ներսեհի թագաւորէ Որմիզդ որ և
թագաւորեաց , ամս Ճ
Յետ Որմզդի միաբանէ զպարսն Շապուհ , որ և
կոչեցաւ թաղաւոն շապուհ , և հայր Որմզդայ : Սա եւ պա-
կասեցաւ ընդ յուլիանոսի ուրացողին Քրի · և փախեալ
տեսանել ընդ յուլիանոսի ուրացողին Քրի · և ճանապարհ
հալածեաց զզօրս յունաց մինչև 'ի կողմանս ասորւոց
բիւթանացւոց , այսինքն՝ Գալլիա : Եւ խաբանօք կա-
լաւ զՏիրան արքայ հայոց՝ կուրացուցանել զաչս նորա :
խոր 3 Եւ սա էառ զարքայութիւն , այսինքն՝ զամս
Պատ 12 : բաժին քաղաքաց հայոց · և 'ի հինգից տարեկան կործա-
13 : 17 նեաց զնա , և միաբանեալ ընդ Արկադ թագաւորէ յու-
և 23 : նաց՝ յերկուս ճեղքեալ տեսանէ զաշխարհս հայոց խոր 3

4245 և ՛ի ՃԼԷ Պտղոմէոսին : Նա որով և ուրացաւ պիղծն Ցամբ 60
Մեհրուժան մեծ նախարար ազն Հայոց արծրունի զհաւատս ՏՆ
քն, և առեալ կին զքոյր նորա զորմզդուխտ և շուեալ
քանդեալ զբերդս ազատաց ՛ի Հայաստան՝ առ ՛ի նուաճել զմեր
աշխարհս, և պակասել մեր դարձուցանել ՛ի յօրէնս մոգու-
թեան : Յայց յաղթ իւք Արշակայ մեծի ՛ի Պարսից ազատ-
եալ ՛ի Հայոց զօրացն, և ձերբակալ եղև յորոց՝ և ըն-
կենուլ : Իսկ սա կալեալ կապեալ զՄեհրուժան արքայ Հայոց Խորէն 3
որդին Տիգրանայ, և Հայրն Պապայ, և եղեալ յանուն 36 : 37
կոչեցեալ թերդի, որ էր դղեակ ինչ կերտեալ ՛ի խու-
ժադուժի յերկրին եկեղեաց, ուր դնէին զծանր վնաս- Խորէն 3
ապարտս : Յորում և արշակայ մահու դործար արար անձին Պէտ 3
որով ՛ի սիրտ խոցեալ իւրովի դաշոյն զենեալն :
Իսկ սա սուրբ արժանի յիշատակի լեալ քան ինչ առ-
ավելութեամբ՝ որք ՛ի պարխայս քեռցն զօրով
անդ-անել իւն զՇապուհ և նախարարս, ու սուր սորա որոց
լինել ահ. քաջքն ՛ի Հայոց, որք զանձինս արգելեալ ապա-
հեք ընդ պարսպօք ամրութեան տեղի՝ և ուրաքս ձայն ար-
կանէք օգնութեան · զի քաջ արանց՝ յօդ արձակ և ՛ի
փախուստ կազմել, և կանանց զարծէ արդեւ ել՝ փախել զեն
քեանս յերկիրս դէ առ հանդերձեալ կեանն :
Իսկ սա ըստ Մովսէսի երջանիկ խորենացւոյն
թագաւորէ, ամս՝ 70, իսկ ըստ այլոց, ամս՝ 73 : այլ
բաց մերում յօրինել զիւռզնան՝ գտաք ՛ի յամանց գրեալ
թագաւորելոյ սա ընդ Նոմենայն, ամս՝ . 58
Իսկ զկնի սորա յաջորդէ Արտաշիր որ- ՆԵԴ Ջ
դի նորա ընդ նորա : Իսկ սա կալեալ զխորով արքայ Արտաշ.
Հայոց, և հրամայեալ դնել յանուն կոչեցեալ թերդի, ...
և փոխանակ նորա թագաւորեցոյց զեղբայր նորա Վռամ 2 Հոգե
շապուհ ՛ի վերայ Հայոց · Իսկ սա սա դնելով Հայրա- և
պետն մեր ընդունելի և մեծն Սահակ, յորմէ և յանէ Հոգէ
յառաջ մեծարել · վասն զի յարգեաց և պատուական եղե-
ւանէ Ս. զծառայս իւր առաջի անհաւատից, և զպա ա-
մոլութիւն երեսօք կատարէ զբոլոր հայցուածս նորա : Խոր
3 :

 Յամի Տեառն

Իէ 3 : Գլ 50 և 51 : Իսկ սա թագաւորեալ, ամս երիս :
Յետ որոյ թագաւորեաց Վռամ, որ և Կրմանն ՆՕԷ
Իը կոչեցաւ ընդ ամենայն, ամս՝ . . .
Զկնի որոյ թագաւորէ Յազկերտ . սա ըստ խնդ- ՆՁ
րոյ Արքայ մեծին Սահակայ արձակէ զկապեալն Խոսրով
արքայն հայոց, և նմա տայ զտէրութիւնն հայաստանեայց .
բայց նա 'ի կրկնակի թագաւորելն՝ մի ամ կեցեալ վախ-
ճանի : Իսկ յետ մահուանն Խոսրովու՝ թագաւոր կացոյց
Յազկերտ 'ի վերայ հայոց զՇապուհ, զորդի իւր յամս
չորս անարգաբար թագաւորեալ հայոց Շապուհ, ժա-
մանէ նմա լուր հիւանդութեան հօրն, ուստի ճեպեալ
ընթանայ 'ի Տիզբոն՝ և 'ի հասանելն նորա անդ՝ մեռանի
հայրն 'ի նոյն աւուր, և նա անդէն 'ի դրան մարդկանէն
նենգեալ սատակեցաւ : Խոր՝ 3 : Գլ 55 : և 56 : Առ-
որով գտեալ Մեսրովբայ՝ և բերեալ զնշանագիր մե-
րոյ լեզուիս, զոր վարկցես պարգևեալ նմա 'ի տեսչու-
թենէ աստուածային շնորհացն ՍԾ, զի մինչև ցայն վայր՝ չև ևս էր
լեալ գիր և դպրութիւն հայոց, այլ կարգք եկեղեցւոյ
յունականաւն վարէին գրովք : Խոր՝ 3 : Գլ 54 :
Իսկ սա թագաւորեալ բովանդակ, ամս՝ .
Իթ Ապա թագաւորէ 'ի վերայ պարսից Վռամ երկ- ՆՁԲ
րորդ : Սա բազում դառն ոճիրս զարթոյց 'ի հայաստա-
նեայս, և սա հրամայեաց առնուլ զթագաւորութիւն
յԱրտաշրէ՝ որդւոյ Վռամշապհոյ արքայի հայոց . և ան-
դէն արգելուլ զնա 'ի բանդի . և մարզպան վէհ մի հրշա-
պհու հայոց կացուցանէ, և զՍուրբն շարաշուրթ և
ամբարտաւան՝ փոխանակ Սրբոյն Սահակայ կացուցանէ :
որպէս և յայտնեաց ուսուցանէ քեզ քաջն և հրաշալի
քերթողահայրն Մովսէս 'ի մատենի իւրում ճառելով : Խոր
3 : Գլ 64 : Իսկ ապա սպառ սպառ 'ի վերջ հասեալ
դադարէր թագաւորութիւն դրոհի Արշակունեաց 'ի
հայաստանեայցս ընդ նմին և Հայրապետութիւն՝ յազգէ
Արփիսալըթ և Հրաշափառագոյն Լուսաւորչին մերոյ
Գրիգորի : և այր փութաջանչիւր զկամս իւր կատարեալ
վերջ-

Յամի Տն	Խառն Յ 68 :

մէջ խաղաղութիւն , և խրախճանայր բարեկարգութեան
նորին իւր՝ և գերահռչակ Սուրբ Հայրն մեր Մովսէս Խո-
րենացին՝ այնպիսի հեծեծանաց ողբակեալ զձայնս .
վասն թախծալից տրտմութեամբ լոյ՝ և ողբոյ ՚ի վերայ
թշուառացեալ աշխարհիս Հայոց :
Իսկ սա թագաւորեաց ընդ ամենայն ամս՝ . . 21
ՆԽԹ Իսկ յետ այն թագաւորէ որդի նորա Յազկերտ
երկրորդ ՚ի տեղի հօրն , վասն զի և ամենք ասեն թէ՝ և սա
Պերոզ կոչի ։ Նորա մեք ասեմք և որոնեալ ՚ի յայլոց ո-
մանց՝ այսպէս գտաք , Յազկերտ երկրորդ հան Յ և յայլ
ճառագրաց և ՚ի պատմից մատենից : Պերոզ կոչ որդի
Յազկերտի և ոչ նոյն ինքն յազկերտ ։ Իսկ սա յարու-
ցանէ ամենայն ՚ի վերայ նախարարացն Հայոց , և ուրացեալ զօ-
րէնս ։ Եղիշէ Պ-դէն :
Սորա և քաջն Վարդան Մամիկոնեան՝ բռնա-
ցեալ ընդ ի զաշխարհս Հայոց . և տայր արիաբար քաջու-
թեան պատերազմ ընդ պարսկական զօրացն՝ որ դիմէին ՚ի
վերայ նորա և զայրացեալ ուրացողացն Քրիստոսի շուտ արծրունի
[illegible] ձեռբ աղանդաւորաց , և յետ բազում
[illegible]թեան՝ նահատակեալ կատարի վասն սէր ՚ի
Քրիստոսի հաւատոյն , բազում և այլ ես ընկերօքն ՚ի մեծի
պատերազմին [illegible] ընդ ունել ղպստակն
[illegible] յանուն Սուրբ Քրիստոսի ։ Իսկ սա ըմբռնեաց
զՍուրբ Հայրապետն Յովսէփ՝ և զՍուրբն Ղևոնդ ընդ
այլ ընկերօք իւրովք , և եդ ՚ի մեծամեծ բանդից յորմէ
ամենայն հաւատացելոց յաւուրս այսր եղև կատարումն Սրբոց
Ղևոնդեանց : [illegible]
Բայց այլք ասեն թէ՝ յաւուրս պերոզայ կատա-
րեցան , թէպէտ ՚ի սմանէ կոչանաւորեցան :
Իսկ սա մեռանի կացեալ ամս՝ . . 19
Բայց ամենք ասեն թէ՝ սա էր որ սպանաւ ՚ի քուշանաց ։
ՆԷԸ Իսկ ապա Պերոզ որդի նորա թագաւորէ ընդ
նորա՝ Որոյ Պարոյքիկք Փիրհոզ ասեն՝ էին եաղչէրդ :
Սա նահատակէ զՍուրբ Ղևոնդեանս , որք ՚ի մեծամե-
բան-

[illegible marginal notes]

6.3

Յոհան- բանտի էին։ Իսկ սա մինչ դեռ ղեկուստ աշխարհիս հայոց՝
նէս կաթ- հնարէր կատարել, յանկարծակի (յաղօթից Սրբոյ առն
ողիկոս ԱՅ Յոհաննու Մանդակունւոյ՝ որ յառաջ սորա՝ էր
և պատ- նստեալ յաթոռ Հայրապետութեան) սատակի ի քու-
միչս շանց, այսինքն՝ ՚ի յարեաց, և կամ ՚ի քուստի խոլաստա-
նացւոց, ինքն՝ և և համայն զօրք իւր։

Որ և թագաւորեաց ամս՝

ԳԺ Յետ որոյ Վաղարշ եղբայր նորա թագաւորեաց

Յոհան- Սա բարեխորհուրդ լուող լեալ՝ ՚ի վահան մամիկոնեան դուշ-
նէս կա- խարս մեր հաճատոյ, և մարզպան փոխանակ ՚ի վերայ հայոց
թողիկոս հաստատէ։ Սա թագաւորեաց, ամս՝

ՃԳ Իսկ ապա Կաւատ որդի նորա՝ միապետեալ փո-
խանակ նորա։ Սա եղև ընկեցեալ ՚ի յաթոռոյ թագա-
ւորութեան, և պահեալ ինքն կենդանի թագաւորեաց ամս

ՃԴ Իսկ զկնի որոյ Ջամասպայ թագաւորէ պարսից
փոխանակ եղբօր իւրոյ Կաւատայ։ Սա թագաւորեաց ամս

Իսկ ապա նոյն Կաւատ վերստին թագաւորէ ՚ի վե-
րայ ամենայն պարսից, ամս՝

ՃԵ Յետ որոյ թագաւորէ պարսից մեծն Խոսրով ընդ
հօրն իւրոյ Կաւատայ։ Սա գումարեալ զօր բազում
և տուաքեաց ՚ի վերայ վարդանայ մամիկոնեան իշխանին
հայոց՝ որք եւտուն սաստիկ պատերազմ ՚ի դաշտին խաղա-
մախեաց, և անհնարին հարուածովք մաշեցին սրով ՚ի զօրացն
Վարդանայ զօրքն պարսից։ Զայսու ժամանակաւ Սրբ
վկայն ՔԻ Աստուածատուր կատարեցաւ ՚ի դրանն քաղաքի ՚ի
պարսիկ մարզպանէն վահրամայ։ Իսկ սա զկնի տիրելոյ ա-
դայ բազմաց՝ ըստ ծագման նշուլից Աստուածային լուսոյն ՚ի
սիրտ սորա, ՚ի ժամ վախճանի իւրոյ հաւատայ ՚ի ՔՍ, և
անարգեաց զկռամոլ ամբարշտութիւնն, խոստովանեցաւ
թէ ոչ գոյ այլ ԱԾ՝ բայց ՚ի միոյն միայնոյ զոր քրիստո-
նեայքն պաշտեն, և մկրտեցաւ, և հաղորդեալ կենա-
րար մարմնոյ և արեան Տեառն, յետ երից աւուրց վախ-
ճանի ՚ի բարւոք ծերութեան։ ՚Ի Յոհաննու կաթողիկոսէ
և յայլ Պատմագրէ։ Իսկ քսան և մի երրորդի ամի թագա-
ւոր-

	Թուական Հայոց	Թուական Քրի
ճոխութեան նորա, և յաւուր Տեառն ՇԾԲ՝ ՚ի հրա_մանէ Մովսէսի կաթուղիկոսին Հայոց՝ եդեալ լինի զկարգ թուականութեան թորգոմեանս համարոյ. Եւ նա իսկ թագաւորեալ ընդ ամենայն ամս՝		
Եւ ապա Յորմիզդ որդի նորա թագա_ւորէ ընդ նորա։ Զսա նենգ գործեալ իւրոյ իսկ մերձաւորացն, և նախարարացն՝ ՚ի դահճի, այսինքն ՚ի սենեկի իւրում սպանանեն։ Թագա_ւորեալ, ամս՝	ԻԷ	ՇՀԸ
Զկնի որոյ պայազատէ Խոսրով որդի նր։ Սա ՚ի վահրամայ յումեմնէ իշխանէ նենգ գործեալ անկանի փախստեայ առ մորիկ կայսր յունաց, և օժանդակեալ նորա զնմանէ՝ գայ հասանէ յոգնա_գունդ զօրօք ՚ի պարս, և սպանանէ զվահրամ և դարձեալ հաստատի ՚ի գահ թագաւորութե պար_սից. Այս որով և սմբատ քաջ բագրատունի՝ յոյժ արիաբար ջանատանեալ պատերազմէր ընդ դէմ թշնամեաց նորա. ուստի առ սմբատայ Խոսրով զմարզպանութիւն վրկանայ, այսինքն՝ եսթերա_պատանց։ Իսկ նորա ընծայեալ յաշխարհն յայն՝ առ_սանէ անդ գերեալ զպղղս ՚ի հայոց, և բնակեցու_ցեալ ՚ի թուրքաստան կողմանէ մեծի անապատին, որ սագստան անուանի; այսինքն՝ սիստան։ Որք մո_ռացեալ էին զլեզու իւրեանց, և յոյժ նուաղեալ զդպրութիւն և սպա ՚ի հրամանէ նորա վերստին աշակերտեալ ընդ հայերէն հաղագաց սիղղոքայից զլեզուն նորոգէին, և ուսեալ զդպրութիւն հայ_երէն հաստատէին ՚ի հաւատս։	ԼԸ	ՇՂԹ

Եւ սա քինախնդիր եղև ՚ի վերայ մահուանն մօր_կայ՝ քանզի փոկաս սպան զմօրիկ, և յաջորդեաց զաթոռ նորա, փոխան որոյ զօր բազում գումարեալ արարեալ խաղաց դէպ ՚ի յարևմուտս, և առնու զբազում գաւառս յիշխանութենէ յունաց մինչև ՚ի կեսարիայ քաղաքն առաջին հայոց։ Եւ առ և

զգաղեստին, և զեգիպտոս, և զՍբ խաչն յեմէջ	Թուին	Թուին
՚ի գերութենէն փարսից ՚ի պարսս՝ հանդերձ աշխա_	Հայոց	Քն
մար գերութեամբ քրիստոնէից ։		
Նոյնպէս և Հրամանաւ սորա խոսրովայ աշխա_		
տին չարչարել ՚ի նմա, և կոտորէ անհամար հարուա_		
ծովք զզօրս յունաց, և առեալ զուտարս մարտի ընդ		
կայսեր քաղաքին, և առնու զնա, և զբնակիչս		
քաղաքին ՚ի յԱսորեստան փոխէ ։ Իսկ ապա կաւատ		
որդի առաջնոյ խոսրովայ՝ սպանանէ զերկրորդ խոս_		
րովն զգալովն աչքոյ ։ Որ և թագաւորեաց սա ամս		38
Այլ ևթրն կաւատ սպանանէ զխոսրովն	ՀԶ	ՈԻԷ
ԾԸ երկրորդ՝ ինքն փոխանակ նորա թագաւորէ ՚ի		
վերայ պարսից ։ Սա ետ զմորզպանութիւնն Հայոց		
Վարազտիրոցի՝ որդւոյ Սմբատայ, յետ վնա		
յիւրակին աշխարհն ։ Իսկ ապա վաղճանեցաւ կաւատ		
կայեալ թագաւոր ամիսս ինն՝ զգածեցաւ ՚ի կենաց ։		
Իսկ ապա տղայոյ իւրոյ որդի նորա Արտա_	ՀԷ	ՈԻԸ
ԾԹ շիր թագաւորէ փոխանակ հօր իւրոյ կաւատայ ։		
Յուհ. ՃՃ Յորոյ աւուրս՝ Հերակլ կայսրն յունաց՝ վասն ըղ_		
Կ. ԵՂ ձալի լուսոյ եան Աստուծոյ նշանի խաչին, օգնա_		
կան լեալ խուժանաց զօրավարին պարսից՝ թագա_		
ւորացուցանէ պարսից զխոժմ ․ և զՍբ խաչն փո_		
խարէն քաղեալ իւրոյ տա ՚ինմանէ հայցեալ ։		
Թուոց 2 Որոյ գնացեալ և սպանեալ ՚ի Տիզբոն զՏղայ թա_		
գաւորն Արտաշիր, և խկոյն առաքէ զՏէրունեան		
Սբ խաչն առ կայսրն Հերակլ ։ Սա կալաւ զթա		
գաւորութեանն պարսից, ամս		2
Կ Իսկ ապա խոժմ զտեղի նորա յաջորդէ,	ՀԹ	ՈԼ
Թուոց 2 Իսկ ապա զօրքն սորա զնա խեղ և խեղ սպանանեն,		
ԿԱ նեմարանի աստուածրիւսին իւրոյ թագաւորեաց ամս,		
Յետ որոյ կոչուցանեն թագաւոր զԲիքուր	Ձօ	ՈԼԱ
ԿԱ դուստր խոսրովու որ էր կին խուժմայ ․ յոյժ սա_		
կաւակեաց ։		
ԿԲ Այլ Զարմանդուխտ քոյր նորա ։		

Այս

	Թուին Հայոց	Թուին ՔՏ.
Ամպ Հարհրուբի ։		
Ամպ Դաքուրան ։		
Ամպ Խոսրով ամն յազգէ սասանայ ։		
Ամպ Պէրոզ ։		
Ամպ Զրուանդուխտ ։		
Ամպ Յազկերտ երրորդ՝ որք և սոքա մի զկնի միոյ յայտ նիշալ տիրեցին ամն՝		2
Իսկ ապա թագաւորէ Յազկերտ երրորդ որ սպանաւ 'ի հագարացւոց , և սպառ սպուռ կոր_ծանեցաւ զգունդ և զցեղ տանն սասանեանց և սա թագաւորեալ ընդ ամենայն ամն՝	ՁԶ	ՈԼԷ
		5
Թուէպէտ և ոմանք աւելի քան զայս գրեն	ՁԸ	ՈԼԸ

և այլատարազ իմն կերպիւ շարաբարդեալ յօրի_նեն ։ Արդ սկսեալ 'ի յարտաշրէ որդւոյ սասանայ՝ մինչև ցսպառնումն յազկերտի 'ի սարակինացւոց , ժողովին բովանդակ ամք՝ ՎՃՂԼ , թէ և այլք ո_մանք նուազ , և ոմանք յաւէտ 'ի պատմագրաց քան զայս գրեն , և ամ իրօք թէպէտ համաձայնին ամե_նեքեան՝ միայն թէ ուր ուրեք տարաձայն միմեանց գտանին ։ Այսպէս 'ի թուականս ժամանակաց այլա_շաւիղ ամենեքեան՝ և անմիաբան երևին միմեանց որպէս և գրեալ յայտ իսկ է 'ի վսեմապերճ գիտնոյէ ։

Յետ որոյ տիրեցին Հագարացիք 'ի վերայ պարսից , որ դ ամի ինչ ամօք յառաջ քան զմահն խոսրովայ երեւեցաւ մահմետ որդի աբդլլայի , ա_զգաւ արաբացի 'ի մէքքայ քաղաքէ արաբացւոց՝ յամս Հերակլի կայսեր յունաց ։ և յաւուրս Եզրի կաթուղիկոսի հայոց ։ Որոյ զհետ գնացին նախ սա_րակինոսացիք և հագարացիք , որքն իսմայելացիք ։ և ապա յորժամ ես առաւել զօրացաւ իշխանու_թիւն նոցա և յաղթեցին պարսից՝ և ապա զկնի նոցա անկան պարսիկք , և թուրքաց ազգն և բար_բարոսք և սկիւթացիք և այլք բազումք՝ որք ամե_

նե ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ–Арм. ССР
им. А. Мясникяна

	Թուականին Հայոց	Թուականին Քն

նեքեան առ հաստատուն այժմ կոչին մահմետականք, զի են հետեւողք բազմահնար և դիւրահեշտ օրինադրութեան նորա ։

Արդ՝ Ղեւոնդ պատմագիրն գրէ թէ՝ մահմետ քսան ամ կալեալ զիշխանութիւնն մեռանի. Իսկ Ստեփաննոս Տարօնեցին գրէ 'ի ժամանակագրութեան իւրում թէ՝ մահմետ յետ երկու ամի իշխանութեան իւրում մեռանի ։ Բայց Մովսէս որ զպատմութիւն աղուանից գրէ, 'ի յերրորդ հատորածն՝ և 'ի յառաջին Պրակն գրէ թէ՝ կացեալ մահմետ զիշխանութիւնն ամս ինն՝ 'ի տասն երրորդ ամին մեռանի 'ի Մէքքայ քաղաքի · որ է քաղպէ ։

Յետ այնորիկ փոխանորդ է զիշխանութիւնն մահմետի Աբուբաքար · և սա կեցեալ ամս երկու և ամիս եօթն մեռանի ։ Յետ այսորիկ կալնու զիշխանութիւն նորա Օմարն առաջին՝ որդի խաթթաբայ յամս երկոտասան ։ Սա հալածեաց զյոյնս՝ և առեաց հրէաստանի, եգիպտոսի և ասորւոց, և էարկ ընդ հարկաւ զամենեսեան ։ Իբր սա գումարեալ բազմութիւն զօրացն՝ և գայ հասանէ 'ի վր լճեալ թագաւորութեանն պարսից՝ 'ի վերայ յազկերտի որ էր թոռն խոսրովու · որում ոչ կարէր կդէմ ունել՝ հարկանէին զզօրս նորա կոտորմամբ սրոյ, և զթագաւորն յազկերտ հարեալ սատակէին ։

Իբր զան յարեւելս՝ 'ի սագաստան, 'ի մարս 'ի պարս, 'ի սինդ, և 'ի մարան 'ի տարան և 'ի մակուրան, և յաշխարհն հնդկաց բառնալ զթամ թագաւորութիւնս ազգաց ։ Իբր յայնմ հետէ՝ բարձեալ կործանեալ և աղարտեալ լինի զտէրութիւնն պարսից, որ 'ի կիւրոսէ էր սկսեալ և այնու հետև սեպհականեն զկալուածս պարսից աշխարհս այլ ժեւս քան զնոսա աղխատրոյզ և խուժադուժ այլ ազն հագարու ։ Արդ՝ ժամանակ իշխանութեանս պարսից՝ սկսեալ 'ի կիւրոսէ ցդարեհ կոդմոս, զոր

ապան

Թուական Հայոց	Թուական Քն

ապան Աղէքսանդրոս մակեդոնացին . և ամք անիշ-
խանութեանն՝ զոր ոմանք 'ի պատմագրաց՝ և 'ի
ժամանակագրաց վաթսուն, և այլք եօթանասուն և
երկու գրեն, որում և մեք հետևեցաք ։ Իսկ յետ
անորիկ ժամանակք պարթևք և պալհաւիկք թա-
գաւորեցան՝ մինչև ցԱրտաւանն որդի վաղարշու, որ
սպանաւ 'ի յԱրտաշիրէ որդւոյ սասանայ ստահրա-
ցւոյն՝ բառնալով զպետութիւն պարթևաց ։

Որոց առեալ զիշխանութիւնն պալհաւկաց
ուեաց ցժամանակս երրորդ՝ յազկերտի, որ վեր-
ջին կացեալ թագաւոր սպանաւ 'ի տաճկաց ։ Իսկ
գումարեալ համարին ամք ժամանակացս այսոցիկ՝
'ի կիւրոսէ մինչև ցզօրանալն և 'ի հաստատելն տաճ-
կաց զգահ պարսից տէրութեան՝ ամս, ՌՃՂԷ ։

Արդ՝ աստանօր բաւ արասցուք զորոց, և
արդիւ սկսեալ հաւ առցուք 'ի տաճկաց պետութե-
նէն՝ ուստի սկսանելն մեր արժանէ և վայելուչ ։
Քանզի գիտացեալ և ակահ լեալ մեր փոքր 'ի շա-
տէ զանցանեաց՝ զորոց վերագոյն ճառեալ մասն-
նագրեցաք վը և 'ի նարդեանս առիպեալ 'ի սիրոյ
նազենեաց բաղձանաց՝ ետու զանձն իմ 'ի ճգանս
տաղտմանալեր տուչառանաց, առ 'ի շնորհիւ Տեառն
անքով և 'ի լրումն հանել՝ և երկին զպետութիւն
իսմայելեան տոհմին՝ մինչև ցչար և յաւիտենադեղ
քանակալութիւնն Սկիւթացւոց թուրքաց ։

Աւրեմն լեր ձեռնտու և նպաստաւորիչ ա-
զգի իւք անձինս եղկելեոյս զի նկրտեալ ջանացայց
զզօրութեամբ Տեառն՝ և մտից 'ի հանդէս գրոց
ճառագրութեանց հնագունից, և հանից անտուստ
'ի նոցունց մրգաւէտ և ծաղկալեր բուրաստանաց՝
զայնս ծաղկունս երփնափառս, զորս ցանկայ անձն
իմ, և 'ի մի փունջ յօդեալ բարդեցից 'ի կամայ-
ումն և 'ի հրճուանս ախորժալեր և համադամ ըն-
դայց .քոց ։

Ա.հա

Ահաւասիկ բաւական լիցի զորմէ՝ ասացաք և բացատրեցաք նիւթ և սակաւ բանիւք՝ տեսանեալ՝ և արտադրեալ ՚ի նախնեաց հնագունից պատմութեանց, որք՝ այժմիկ մատչիմ և յառաջեալ մերձենամ առ ՚ի յերիւրել և արտադրել զայն՝ զորմէ ՚ի վեր անդր ակնարկեցի յառաջագոյն ուխտեցի :	Թուական Հայոց	Թուական Քն

Այսքան բաւական համարեցաք վասն ներկայ ազդարարիս ընթերցողացն և ըստ խոստման մերում զմնացորդսն մինչև ցաւարտ տպելոց եմք ՚ի հետևեալ Ազդարարիս :

Գիւղական ոմն ոչ կարաց պահել զինքն ՚ի ծիծաղելոյ ՚ի տեսանելն անցանել վերահի եպիսկոպոսին հագուեալ որ դնոյր շուրջ պատեալ ՚ի բազում զինուորաց : Իբրև վայն զգաց արհի եպիսկոպոսն՝ կամեցաւ իմանալ զպատճառն ծիծաղելոյ նորա : և եհարց զնա, թէ զմէ՞ այդպէս ծիծաղիս : Պատասխանի ետ նմա գիւղականն և ասէ . սուր իմն թուի ինձ, թէ արհի եպիսկոպոս ոմն շրջեսցի վառեալ զինու . և ընկերակցեալ ոչ ՚ի քահանայից . այլ ՚ի գնդէ զինուորաց : Յայնժամ ասէ արհի եպիսկոպոսն . ծանիր ով անմիտ, զի ես եմ դուքս, միանգամայն և արհի եպիսկոպոս . յեկեղեցին գնամ զգեցեալ զգեստ արհի եպիսկոպոսի, և տանիմ ընդ քահանայից իմոց զհամակարգութիւնն . իսկ արտաքոյ քաղաքին շրջիմ որպէս դուքս հանդերձ զինուորօք իմովք . Կրկնեաց զբանս իւր գիւղականն և ասէ . իմացայ տէր իմ . բայց աղաչեմ ասա ինձ . յորժամ դուքս երթիցէ ՚ի դժոխս , զինչ լինիցի արհի եպիսկոպոսին :

Արքեհօն Տէր Յարութեան Հայածոնեան.

Այր ոմն ծախեալ զամ կեանս իւր գնեաց իւր ա-
գիւս երկու հարիւր, զի շինեսցէ նոցա բնակա-
րան վս իւր, քանզի փափաքէր մեծապէս ի տապոյ
արեգական՝ և 'ի սաստկութենէ անձրևի, և այլ
ամ որք խորհել կարէ, զի երկու հարիւր ագիւս ոչ կարէ լինել
հաստատ մինչ ժամանակն՝ այսպէս այր այս ամ աւուր քանդէր զբ-
բնակութիւնն իւր՝ զի կարելի յաւելի ճարտարութեամբ հարմա-
րագոյնս յօրինեսցէ, զոր յաղագս սակաւութեան նիւթոյն ան-
յաջող մնայր 'ի շինուածութիւն իւր կարգաւ, զոր թէ և ծած-
կէր և տայր շինութիւնն այն միջավայրութեան ջերմութեան՝ այլ
հեղեղ անձրևին լուանայր 'ի ներքոյ շինութեան, և կաթելն ջրոյ
անհանդուրժելի առնէր նմա։

Յօրինեաց առակի իմոյ բարոյականութիւնն 'ի վերայ իմ
փոփոխութեան, անհնարին տանուորք իմ բնակութեան առն այն,
զի թէ և զոսկին զողորմութիւն և զվանկիցն հանգստութիւն ել-
եւելոցն իբրև տանուոր, այլ սակաւութ ագիւսին զբաւելն
ոչ բաւեն ամրափակել կատարեալ բազդատութ [illegible], և ամ ուրեք
անհանգիստ լինին ագիւսն՝ զոր անտի բաւական, թէ և կերպ շինութեան
փոփոխեսցէ, քանզի այսպիսի գործ հարկաւորութեան բաւական նիւթոյ
պահանջէ, և ես ոչ ունիմ յաւելի քան [illegible] զայն իմ ցու-
ցանէ երկու հարիւր ագիւս և ոչ ինչ նիւթ շարունակելոյ, և աղ-
քատութիւն իմ ոչ խոստանայ գնել յաւելի։

Սերջապէս, ըստ Տն բանի որ ասաց որում շատ տուեալ
շատ խնդրեսցի և որում սակաւ՝ սակաւ, այսպէս ոչ թողում զիմ
զսակաւն որ ունիմ դատարկ, և յուսամ ըստ հանձին խոստացա-
նութեան արդիւնաւորել, եթէ ոչ գովութեանց՝ գոնեա
թողութեան։

Հաւատամ զի ներելոցես փոփոխութիւնն իմ որով հե-
տև հրամանին հաւաքելոյ 'ի նախնեաց յազգարարոքն և այժմ
կրկին

կրկին ձեռնարկեցի, 'ի միտ ածելով՝ զի զկատարեցուն թ(ի)ւն սրտի. թէ և յուսահատեալ նեղեցի՝ այլ ոչ կարէ մոռանալ խոկալէս, որոյ վասն յուսամ կրկին ընկալնուցուս այժմ որպէս յառաջ

'Ի Մադրաս
Նիրհանի 5: 1795: .

Արքունեթե ըստ միշտ խնամոց
ՍԻՐԵԼԻԵԿԻՑ

Թէ չաջողի մին փորձեա վերս   տին,
զայս էր պատուիրան իմ վարժապե   տին;
'ի մահճի մահու կոչեալ պատուի   րեաց.
և հանգեաւ 'ի Տէր յօթևան քա   րեաց:
Թէ չաջողի նախ փորձեա երկրոր   դում,
զի գուցէ լեցէ պատճառն առատ   հում,
այլ թէ դեռ ևս գտցես ծախս   դակ.
յեռացիր խնկոյն յոյնմանէ առ   դեակ:
Քան իմ աղդարար ատոյդ հաւա   տոյ,
զի միշտ 'ի սրտի իմում պնդեալ   կայ,
զայս բարի խորհուրդ և լաւ պատուի   րան.
զոր ետ ինձ սուրբն 'ի ժամու մահու   ան:
Ջանդուցեալքն այն յետ յայսմ քա   նի,
յայժ փախխախնօք էհար րդ   կնի,
և նախ աոեալ զի րդ քանիցն   այն.
էր քան իմաստնոց և ոչ թէ խո   րան:
Զի յաճախ փորձել առաջին դի   տունք,
է յիմարութիւն և ադիտու   թիւնք,
դի եթէ իցէ քանին աջո   դակ;
մի կամ միւսում երկ ի հրա   ժակ:
Ունելով զայս քան որպէս աստ   ղի,
նեղ սրտի իմոյ զարթ պարան   դի,
դժուարին թուղի արարք ադ   մեր.
որ չէ շահաւէտ այլ վերնաաա   քեր:

Նա

Նա և ողբալով զի չեմ վանա — կան,
Զարմանալ նոցայ հաւչակ 'ի ս — տեան,
Իմեցի սուրբս զի քեզ յանձնա — նել.
Իմաստութիւն իմ նոցա ծա — ռել.
Քանդեր բուք սայ նոր փառաւ — կանք.
Դադարեցէք սերունդք հայկա — կանք.
Ունայն փառնք զոր յոյժ նեղութ — եամբ.
Համբք ձեր կուտակին մնացն — թեամբ.
Քանզի ժամանակի արդ դարձաւ — եր,
Եւ ոչ ևս է այնպէս շահա — բեր,
Եւ ոչ և մարդիկք այս նեղաց դ — րոյ.
Են որպէս նախնիք ձեր բարեբա — րոյ.
Քաղցրաբար փառս իւրեանց կորու — սին,
Տեղիքն զոր ձեզ հարստացու — ցին.
Զի փոխան շահին վնասեն ներ — կայ.
Եւ թոշին տեւել այսպէս տապա — գայ.
Ջի [illegible] ըստ ձեզ — դաւ,
[illegible] — դաւ,
Եւ խանութս իւր է յորինեալ — կուղ.
[illegible] — [illegible]
Խորհեցէք նա և մանկունք հանդ — չիլ,
[illegible] — չէլ,
Եւ ապրանքն ձեր ոչ վաճառե — ցաւ.
[illegible] — ցաւ.
Տեսէք զինչ գործէ խորամանկն — չին,
Որ էր մի և նոյն աւուրսն առա — ջին,
Առեալ ձեր ոսկին մնտուցանէ — հող.
Ոչ իւր փոխատու այլ կողոպուտչ — դող:
Գին [illegible] է մին հարիւր — հուն,
Որ չէ լոկ [illegible] այլ [illegible] — գուն,
Եւ [illegible] այլ ոչ գործա — ծեն.
Զի այն կերակուր դժուարած ման — սեն.
չայ

Հայերուք նոյա այբ յառաջն է | րն,
միոյ հարիւրին հարիւր շահէ | րն,
այժմիկ կորուսին ուահն շահե | լին,
զի յոյժ [illegible] է [illegible] չէ | լին:

Ներկայ պատրաստու [illegible] խնդ | րեն,
հարիւրին հարիւր շահիլ յուսադ | րեն,
լերուք հաւատարի զի ամբ ապա | գայ,
գրելոյն ձեզ [illegible] | նայ:

Որ քան զամենայն է յոյժ աչար | կու,
է փոխարկութիւն զոր առնէ փէ | կու,
զի համոզելով դնէ 'ի վա | ճառ.
[illegible] | [illegible]:

Իսկ հատոր գրոյ ձերոյ ընթեր | ցէք,
և նովաւ զիրաւն բանիս խորհե | ցէք,
[illegible] չէ [illegible] գրեն միա | բան.
[illegible] | հան:

Նպա ուրեմն աշխատիք 'ի | պուր,
կամաւ արկանէք գանձս ձեր 'ի | հուր,
զի ուր առաքէք դատնոյ առ ձեզ | կէս.
մնացեալ միան լինի հրա | կէզ:

Մի լինիք հանդուկն հակառակ գոր | ծել,
որոյ առիք փորձ վերստին փոր | ձել,
զի յուսերէք [illegible] գործոյ | ձեր.
կայն խոհեմ զլուց զոր ցուցի 'ի | վեր:

Իսկ է հարգաներն արդ զինչ արար | ցուք,
զի դրամ մեր բազմապատկե | ցուք,
առամ [illegible] զայս խորհուրդ բա | րի.
որ միայն է ճար և հեշտ կատա | րի:

Ժողովեցարուք ով ծերք հայկա | զեան,
օգնել փութացէք ձեզ ամենե | սեան,
խորհեցէք արդէն դատնել 'ինչ | գել.
խղճուկ թուանց ձեր տրամութեանց փրկել:

Աղ.

Առէք զգանձ ձեր դուք ՚ի մա	քան ,
գնացէք լիակոյն աշխարհն հայաս	տան ,
զի այնէ ձեր տուն և ձերէ մի	այն .
արժանէ լինիլ և ձեր գերեզ	ման :
Թողէք աստ զակայլ . որպէս աստ սա	նէք ,
այլ ազգքն ատնեն և որ հաւա	նէք ,
զի՛ նոքայ գործեն որպէս դուք ցու	ցէք .
և ուսուցանեն որպէս ուսու	ցէք :
Նայե՛ք դուք նոցա վարք աւանդնա	կան ,
մեկնել զլթիւրն մինչ չէ անա	գան ,
զի մի լինիցի մինչ պակասիք	դուք .
ոչ լիցին նոցա այլք խրատա	տուք :
Դուք որք զարդարցուք խորհրդակա	նօք ,
և ՚ի մէջ ազգաց փայլուն օրի	նօք ,
նոյն փառք առաւթեամբ եղերուք աշ	խատ .
տուն ձեր յօրինել նոցին համե	մատ :
Յայտէք դպրատուն ըստ այլոց ազ	գաց ,
և մուծէք ՚ի նա վորդլա դահե	կաց ,
զի մատանելով նոցա դպրա	տուն .
բարձցի նոցանէ դաժանհիկ ան	ուն :
Իցէ լեցին նորա միջնորդ ութեամբ	ձեր ,
գիտունք և տեղեակ ընդոյն ազգի	մեր ,
զի նորա մըջ և մեք ըստ ազգաց բազ	մաց .
ունիցուք տղայս և նիւթ պարծա	նաց :
Յետ ուսանելոյ նոցա գիտու	թիւն ,
ածելոյն յայտ վայս փոխարկու	թիւն ,
որպէս զի ոչ կենս և կամ կուռքն	ձեր .
լինիցի յայնժամ շնորհ հայոց պատ	կեր :
Իցէ տուք հարց նոցա դրամ ինչ սա	կաւ ,
ոչ եթէ ընծայ այլ այս ազա	գաւ ,
զի գտել նոցա օժանդակու	թիւն .
ուղիղ արդասիքն եւ բկրագործու	թիւն :

Դ5

Նոքայ տալոցեն փոխարէն ոս կոյ ,
Բոյս առողջարար և նիւթ կերակ րոյ ,
զոր այս առնելով շահիք բաւա կան ,
ունելով նա և տուն պտղաւորա կան :

Խորհուրդ արարէք միոյ ազգնու թեամբ ;
և հայցուածագիր տուք խոնարհու թեամբ ,
Քրիստոսադաւան մեծ թագաւո րաց ;
զի փրկեսցեն ձեզ 'ի բռնաւո րաց :

Գրեցէք նոցա զայս միաբե րան ,
զի աշխարհն ձեր է բնակա րան ,
տուք վկայութիւն հաստոլք սուրբ գը րոց ;
որ երկիրն այն ասէ էհայ ոց :

Եւ ցուցէք նոցա զայն բարի օ րէն ,
որ ունին նոքայ հասարակո րէն ,
պահպանել որբոց օգնել զրկե լոյ :
և վրէժխնդիր գոլ կողոպտե լոց :

Եւ թարգմանեցէք 'ի նոցա բար բառ ,
բռնաւորութիւն անողորմա բար ,
այնց անհաւատից որք այժմիկ տի րեն ;
և մեզ կողոպտեալ անխնայ վա րեն :

Խնդրեցէք և դուք ըստ խուրեաց ծի սի ,
առնուլ ըզվրէժ ձեր դառնադի սի ,
և արձակել ձեզ կոյլ ազատ 'ի տան ,
և շըջել ազատ աշխարհս ամե նեղն :

Խօսեցէք նոցա տալ հարկ տարե կան ,
և հարկ աշխարհի ձեր սովորա կան ,
մինչ լցցի գոմար դըրամոց նո ցին ;
զոր փրկելոյ ձեզ ոչ խնայե ցին :

Խօսեցէք նա և մինչև վերջին կէտ ,
լինիլ առ նոցայ միշտ երախտա գէտ ,
գրել և տպել դպրոց քաջու թեան .
վասն ազատութեանց անմահ պատմու թեան :

Զէ

Չէ տմարդութիւն և ոչ կարծիք թիւր,
յլ ՚ի տիեզերս կամօն ընդ հան ուր,
նկալեալ բարին միշտ խոստովա նիլ․
ն իցէ նոցա և այնպէս տա նիլ։
արդեցէք ՚ի ձէնջ․ արք վերակա ցուք,
ամենայնէ հարկս սա ցուք,
երէք ՚ի հեռուստ անդ արհեստա ւոր․
ն գործել համայն լիջիք կարե որ,
արստութեամբ ձեր կացուցէք մար դիկք,
գործոց բարեաց միշտ յառաջ մա տիք,
արարէք զձորձ կամաւ երկրի ձեր,
և բեր աշխարհին ձեզ լինիցի կեր։
Ոչէ հարկաւոր ժողովիլ մեր,
զի բաւականեն քանի խոհեմ ծեր,
և ոչ զանձ բազում և հոլովա գուն։
քան թէ մայր նորին ՚մինչև հեց լու հուն։
Ոչ թէ հեց լու հուն այլ շահն նո րին,
կարծեմ լիցի բան ուսումնարա նին,
գլուխ դրամին թողէք միշտ վաշ խի․
և վաշխին նորին կամս ձեր կա խի։
Յանլով այսպէս համառօտեցէք դ ուք,
թ ըշնամեաց ձեր ոց լինիք ահար կուք,
ոչ աւել փութով այլ համբերու թեամբ,
որդիք ձեր. կերցեն զոյն բոյս ցնծութեամբ։
Յետ անցանելոյ իբրև տասն ամ,
ամ երաշխաւոր զիս յօժարա կամ,
ետանելյէք մեծ փոխարկու թիւն,
՚ի մէջ ազգի մեր բարեկարգու թիւն։
Կարելի յայնժամ ըստ մեր սահ մանի,
լիցին ծերադոյնք ՚ի գերեզ մանի,
ժառանգեսցեն զաւակունք նո ցին,
զոր հայրքն իւրեանց բարեաւ գանձե ցին։

Մի

Մի յիմարաբար առէք զայն զբ   րուց ,
և համեմատիլ ամբոխին բա   րուց ,
թէ յետ վաղճանի մեր 'ի յաշխար   հի .
թող ոչ մնացէ անդ .քար 'ի.քա   րի :
Զի այսէ կարծիք թերահաւա   տից ,
Նա և յորդորմունք մոլութեանց աղ   տից ,
որք ոչ համառօտ թէ կա պատրաս   տի .
Ննջեցելոցըն տեղի հանգս   տի :
Այլ ցանկան մնալ և յերկրի աւե   իլ ,
և անոյշական բարուց հեռա   իլ ,
նոցաէ ասել զայն բարբոյ   կան .
զոր 'ի վեր ցուցի բանս մոլեգնա   կան :
Այլ դուք հայրք որդոց տան իմաստու   թեան ,
պարտէ ձեզ դարձել յայս մտածու   թեան ,
և կալնուլ միշտ զայս որ է բնա   կան .
նոցա որք ունին հոգի բանա   կան :
Զի որով հետև ետուք դուք   զկեանք ,
ոչ թէ կեանք հոգի այլ նիւթ մարմնականք .
այսպէս հարկէ ձեզ ջանալ անդա   դար .
պատրաստիլ նոցայ կեանք գերակա   տար :
Տեսէք նա և հայք զի կողոպող   ձեր ,
ոչ են բարեօք այլ իբրև ա   ւեր ,
զ' սպանանէ եղբօրն եղ   բայր .
ոչ թէ մարդակերպ այլ գազա   բայր :
Ոչ ունին նոքա ոչ կարգ ոչ հը   նար ,
այլ վարեն զկեանս յոյժ գռեհկա   բար ,
բախտաւորութիւն նոցայ պահ   պանէ .
զի չունին ասոխ 'ի յեռաստա   նէ :
Ուրեմն լերուք հետևողք բա   նի ,
զոր ուսուց մեզ Տէր յաւետարա   նի ,
գործել արժանին և այն շահա   բեր .
մինչ դեռ ժամանակն է 'ի ձեռս   ձեր :

Յետ

[illegible] այս պէս ·
[illegible] պէս ։
[illegible] ամենայն ուշ խարհ ·
[illegible] թեան ձեր ժողովա րար ։
[illegible] իմանալեաւ խցի ,
[illegible] ձեզ գթաս ցի ,
[illegible] գործել քա րի ·
[illegible] արժան և ա րի ։
[illegible] անխօս աղդա րար ,
[illegible] հրաւա քար ,
[illegible] թեամբ գովութե քանին ·
[illegible] քեզ ցուցանո ղին ։
[illegible] քարկանան և ոչ յաւա նեն ,
[illegible] անուա նեն ,
[illegible] յուարձա քան ·
[illegible] բարձրա ձայն ։
[illegible] չամն ամսոյ մին ,
[illegible] ջին ,
[illegible] խորհե ցէք ·
[illegible] մոռա ցէք ։
[illegible] ցեն ,
[illegible] կարծի ցեն ,
[illegible] նոյն հասա րակ ,
[illegible] ծա րակ ։
[illegible] դարձցի թէ ցուցի ու նայն ,
[illegible] նոյն և թուք ամե նայն ,

Թուականէ զի և զայս վերջ ան դամ
ընկալնուլ զիս քեզ ի թըրև ԹԱՐԵԿԱՄ

Հարկաւոր վարկայ փոքր ինչ ծան[illegible]
հաւականութեան ընծայել ձեզ [illegible]
րիջիք տպիլ յազդարարոջն , առ որ [illegible]
՚ի ձէնջ ։

՚Ի Մադրաս Նիրհան 20 ։ 1795 ։

Ոչին գանմթօմ՚որդք ցեղ [illegible]
ճաւիլոցէ թէ նաղդ դրամով և թէ [illegible]
ցեղ ընչըք , և յատկապէս ՚ինոր տար[illegible]
չինուէ ապրանքն յոյժ յեժանեն փախու[illegible]
նակի , և եթէ ապրանք գնիցեն ՚ի ժամ[illegible]
նաէացն հարիւրին ։5 և 25 շահիէ կա[illegible]

Իրկիրն չինաց է բազմամբո[illegible]
տեղ , միայն հարկէ մեծաէ դդուշութեան[illegible]
րեկան հարիւրին ։2 էն մինչև ց 24 է [illegible]
տանիցի առանց կնքեալ (այսինքն չափ[illegible]
հարիւրին ։ էն մինչ 3 շահիէ .քանզ հա[illegible]
Զինու վաճառականքն համարին իւրե[illegible]
սրիաշն համարին վասն զի հարիւրին 2 [illegible]
74 կամ 75 կոնտրեհրաշն համարեն յ[illegible]
նոյն համարաց շահիլոց հարիւրին 2 կամ 3 · [illegible]
խղճմտանաց մարդոյս ։

Զինէացիք ունին բարի [illegible]թեան ընծայս մաս[illegible]
ցանել (ըստ արժանեացս) եմ վաճառականաց ընդ որ ունիցի
տուր և առութեան , այսու ՚եկամուտն չէ սակաւ , բայց ծախն
օտարականաց է ծանր , և ես առաջել շայլութեան նոցա · այլ
զայս եմ է ՚ի ձեռին իւրաքանչիւր անձանց , համեստ՝ կամ շռայլ-
ապ

[illegible] ատանատուն ՚ի չէին վասն որոց քանի, բայց
մարդ [illegible] թեան զոր դատիլոցեն ըստ իւրեանց օրինացն,
[illegible] ութեան ստորականաց որ պարտաւորելոցեն բա-
[illegible] հատուցանելով յոլով դրամս վասն այսոց վնա-
սու [illegible] այնպէս ՚ի տուր և առութեն որ եթէ գնօղն
[illegible] ցանել չկամենայցէ դժուարինէ լինելոց գտա-
նել [illegible] վաճառականաց, և հարկէ ՚ի վաճառիքն ապրանաց դաշ-
նաւորութեան ընդ գնօղն զի զհարկն (այսինքն հօփուն) երկուց
[illegible] հատուցանիցէ, զի եթէ ոչ այսպէս քաղում նեղու-
թիւնք [illegible] յարկապահանջէ, և վերջապէս ամ վաճառակա-
նին [illegible] է [illegible] հաստատ և անկայուն ըստ բերմանց բախտից:

[illegible] Գրեալ ՚ի չէին Գանթօնայ 1794 Յունիսի:

[illegible] 24 ին աւուրն չորեք շաբաթի առաւօտեան
[illegible] Պարոն Մատթէոս Յովհաննիսեանն համդեա
՚ի Տէր [illegible] նորին պսակականութեան ընդ հռոմէացւոց Եպիսկոպոսին
[illegible] Մանուէլ Վ. խեէնիթ, ուօյա դէ բարն, Պարոնիք
Ղազար Յովհաննէս և Պօղոս Աթեանն, իւր ——— որդի
Յովհաննէսն և դմայր իւր Վարդինին,,

[illegible] ՚ի Համբրիմ և գույս ծանուցանել որ Պ.ն
[illegible] Մատթէոս Յովհաննէսեան յետ մեռանէն տեղս ժա-
[illegible] և ծանրանալով զախտութիւնն նորա
[illegible] 24 ին առաւօտեան 9 ժամին փոխանեցաւ բայց
[illegible] բան զմահն նորա կամէ վերեալ և կառ-
[illegible] հռոմէացւոց Եպիսկոպոսին մարաւա, Մա-
,, նուէլ Վ. խէնիթ, Պարոնայք Ղազար Յովհաննէս և Պօղոս Ա-
,, թեանն, և իւր ——— որդի Յովհաննէսն և դմայրն իւր վար-
,, դինին, և զստացուածս նորա հինգ բաժինէ արարեալ մինն վ.ը

հո-

„ հոգւոյն իւրոյ, մինն վասն Դստերն քեռն իւրոյ, և մին [illegible]
„ ——— որդոյն իւրոյ յետ 2։ ամ հասակի [illegible]
„ Եփսոս Պարոն Մատթէոս, համառօտ [illegible]
„ մեր հայոց ազգի քանն վատ լինի, յաղագս [illegible]
կերպն շատ վատ եղև ի [illegible]

Ներքոյ գրեալն է հատուած մի [illegible]
[illegible] ԳԷՆ.

„ Երեք գուշակութիւնք սաստիկ [illegible]
„ կոտր եղեն այսորիկ. Թագաւորն [illegible]
„ մեր ճոխ օրն, և հիւանդ Նախարինգն, և քանիցս [illegible]
„ խաւր երևին, վասն այսոց մեծ յուրկութիւն [illegible]
„ կապէս այսուհետ թէ որչափ է լինելոց վասն [illegible]
„ նա. և ևս առաւել որ սիկինկուտյ [illegible]
„ ինն, որ թէ տեղոյս և թէ սուրաթ [illegible]
ռուփի գոյ ընդ իւրն։

Թէ և խոստացաք հաստատութեան գրել զկերպ բժշկութեան Աղայ Յովաննէս Համրի 'ի լրագրոյս, [illegible] մեք կատարել, այլ լսելով մեր զի ինքնին կամի գրել [illegible] ոչէ նախ վասն ծանօթութեան և ապա քաղցրութեան հասարակաց զանց արարաք յաճելորդաբանութէ մեր [illegible] ամենեցուն ակնկալնուլ ընթեռնլոյ զայն 'ի հետևեալ [illegible]

Ժողովս տարեկան, ըստ սովորութեան, հասարակութեան մադրասու Հայոց վը վերահասու լինելոյ 1794 էն գործոյ և համարին գործածութեան ստացուածոյ որբոց մադրասու Հայոց սկսեցաւ նիրհան 9 երեկոյն, և աւարտեցաւ նիրհան 10 երեկոյն և յառաջի ատենի ժողովուն Պարոն Սէթ Սամ անցելոյ կառավարիչն որբոց մադրասու Հայոց յանձնեաց և եցոյց զամ համար գործածութեան իւրոյ բարեպէս և անթերի և ընկալաւ արձակութիւն իւր շնորհակալութեամբ ամենեցուն, և մի և նոյն ժամանակի եղան [illegible] կառավարութեան ձեռնադրեալ ի հասարակութենէ ներքոյ պարոնաց վասն կառավարելոյ զնոյն ստացուածս որբոց մադրասու Հայոց և այլն մինչև ցդեկտեմբերի 31 : 1795 : այսոքիկ՝

Պ՟ն Ըծեա Սէթեան Առաքելին }
Պ՟ն Պետրոս Տ՟Ր Յովհաննէս Երկ՟Դ } կառավարիչք որբոց մադրասու Հայոց :
Պ՟ն Յարութիւն Յակոբ Ի՟Դ }

Իսկ Պարոն Գրիգոր Յովհաննէս Գուլամիրն դպիր, այսինքն գրագիր որբոց : Ժողովս էր ըստ սովորութեան վերդարձեալ ամենայն քահանայից և ժողովք քաղաքիս, և գրեթէ բովանդակ ազգիս յայսմ տեղւոյ (բաց ի յոմանց տկարաց և այլն) որ ընթերցան յայտնապէս զամ գրուածս և համարատետրս ամենեցուն խորհեցին համբերութեամբ և սիրով և միաբանեցին իւրաքանչիւրոյն ըստ արժանոյն :

Ծանուցում լինի ամ արանց և կանանց Հայոց զի ով որ կամեսցի իւր կտակակատարն կառավարիչք որբոց մադրասու Հայոց կարգել, զամ ստացուածքն իւր ազատապէս կարող է տալ ում որ ինքն կամեսցի, բայց շահացուցանելն զ րամին իւրոյ ոչ այլ ումեք կամի և խորհրդիս, եթէ ոչ պարտէ շահեցուցանել բաց կարգադրութեան տեսչականն անուանեալ նշանակ : գրեցաւ Մադրասու յունվարի մին թւին 1795 ումն :

Հրամանաւ պարոնաց կառավարչաց որբոց մադրասու Հայոց Հնազանդ ծառայ Գրիգոր Յովհաննէս Գուլամիր որբոց դպիր :

Յայտնի լինի ամենեցուն նոցա որք ունին դրամս որբոց մադ-րասու Հայոց վաշխի 'ի վերայ իւրեանց զի իւրաքանչիւր ըստ համեմատութեան խոստմանց իւրոց պարտականեն զի յառաջ քան զդեկտեմբերի 30 խլփեն զհամար պարտուցն իւրեանց կամ հա-տուցումն առնեն դրամին բոլորովին կամ մի միայն տարեկան վաշխն և նորոգեն զմուրհակսն պարտուց իւրեանց ըստ սովորութեան կարգադրութեան որբոց մադրասու Հայոց ։

Այլ անդրադարձն սորին ովք պարտական որբոց են թէ յապաղեսցին հատուցանելն իւր թէ բոլոր պարտն իւր և թէ մի միայն վաշխն՝ և թէ նորոգումն պարտուց մուրհակին իւրոյ յա-ռաջ քան զքսան և ութն դեկտեմբերի՝ նոյն ամսոյ յապաղօղն զըշէ զինքն 'ի կրկին ստանալոյ դրամ 'ի ձեռնկէն որբոց ։ Գրեցաւ մադրասումն փետրուարի ամսոյ քսան և վեց Յամի Տեառն 1795 ։

Հրամանաւ Պարոնաց կառավարչայն որբոց
մադրասու Հայոց ։ Հնազանդ Գրիգոր Յո-
վաննէս Գուլամիր ։ որբոց դպիր ։

Յաննայի Յովաննէս Մարգարին տխուրոյ, որ հարկն պարտաւո-րումայ իւրն յայտնել հասարակութեան, որ իւր գուէթ իւր կորէլան մին հազար ավաքագիր վեց հարիւր հունի, և մին հազար ամսոտ եւս վեց հարիւր հունի, Պարոն Յարութիւն Մարգարի պարտականութեան առ իւրն, այսինքն, առացեալ Յաննայի Յո-վաննէս Մարգարին թիւն 1792 ըստմար մէկն թարեղ, որ են երկու հազար գրէրի համար որքան որ կարենայ որոնելոյ՝ գտել չի, և այժմ հարկաւոր համարեց յայտնել հասարակութեան, որ 'ի վեր առացեալ երկու հազարի՝ այսինքն ամսոտի՝ և ավաքագրի միացեալ մին հազար և երկու հարիւր հունին, անցեալ մուդթ և ավաք շինուին, ինքն նոյն Պարոն Յարութիւն Մարգարէն ստա-ցելոյ, և որոց իւր ստանալն կատարեալ լայէս դիւչառջ և ռսիտայ տէլ, որ մի և նոյն ռուստումն եւս յիշատակելոյ էս գրեանց կո-րեն ։

րելն, և վկայից ներկայութեամբ ձեռնագրէլ և կնքէլոյ, որ այսուհետև, և յորում ժամանակի, և ինչ տեղ որ իցէ, ասացեալ սանադ և ավաքագիրն, եթէ երևան (եթէ պատահաբար գտէլ չլինեն) անարժան՝ գոչացեան՝ և կարողութիւն չունենն, վասն որոյ, առ ՚ի միամտութիւն ՚ի վերին Պարոն Յարութիւն Մարգսին ուղղութեան և ճշմարտութեան բանին, հարկաւոր համարեց նոյն Յաննայի Յովաննէս Մարգարին բանս հռչակելն, և զոր ինչ իւր առանձին դիւսատ ջումն գրէլոյ՝ տեղս կալեալ, այսինքն,

Եթէ նոյն սանադ և ավաքագիրն, այսուհետև՝ յորում ժամանակի՝ ինչ տեղ որ լինի, և ում ձեռնումն որ է երևան ունայնեն՝ և անարժան, և Պարոն Յարութիւն Մարգսին, կամ իւր առաջակայն, ունենն կարողութիւն զօրութեամբն այս ուստին, և յայտարարութեան, նոյն սանադ՝ և ավաքագիրն ում ձեռնումն որ տեսնի, և կամ ինչ տեղ լինեն որ լուր առու, յետ սանադոյ՝ և ունայնացանի ;

Իսկ եթէ ոք պատահաբար գտէլ լինի ասացեալ սանադ և ավաքագիրն, եթէ բերեն նոյն Յաննայէ մօտն, եթէ անակնկալ ոք իցէ շնորհակալութիւն և եթէ ակն ունիցի շնորհաց, մին հուն պարգև կստանան ։

Այլև յայտնումն նոյն Յաննայի Յովաննէս Մարգարին որ ասացեալ սանադն փոխանակ երկու հարիւր հունի լինելն ասացեալ Պարոն Յարութիւնն սղալաբար վեց հարիւր հունիայ գրէլ, այլ ինչև իցէ վերակըրնումն որ կորէլան, այժմ ինչ տեղ լինեն անարժանան և ինքն հաստուցումն ստացելոյ ։ Եղև

Մադրասումն Նիսանի 30 թիւն 1795 ։

Տող չափ չչափեալ յորդոր
Առաջեալ Ղազարեանց Գաբրիէլ Սարգսի արքեպիսկոպոսի Պետրոսի
վարժապետ։

Պայծառափայլ Քո պահապան որ թուն,
խնայեա եղկելւոյս ողորմած ան հուն,
զի եմ արբեալ մեղօք և թմրեալ 'ի քուն.
զարթո Նիրհեալս տէր մեծի հրամա Նաւ՛դ.
Ես ունայն եմ դատարկ 'ի մէջ աշխար հի,
զոր վարանեալ շրջիմ յերկիր փշա լի.
աղտեղացեալ մեղօք հոտով գարշե լի.
ապաւեն զիս տէր մեծի հրամ Ն աւ՛դ.
Տիրել կամի անձնիմ ԲՀ ոսոխն չար.
հնարիւք կլանել և զրուցել իս պատ,
ապաւէն փրկիչ իմ Յս՟ բարե րար.
փրկեա զանձն իմ տէր մեծի հրամանն Նաւ՛դ.
Բատեալ մարմինըս իմ յերկիր գե րեն,
շուրջ պատեալ զինև շղթայիւք կա պեն,
սրոյ ժանիք խոցեալ զիս վիրաւո րեն.
փարատեա անձն իմ տէր մեծի հրամանաւ՛դ.
Ոս եղէ չարեաց որդ աւազ զիս առ Նեն,
պարտաւոր անձն իմ քեզ կանոնն առնեն,
պաշտեալ առ վէ շատդ և պարեալ ծիծաղեն.
խնայեա դու զիս տէր մեծի հրամ, Նաւ՛դ.
Սրբեալ աղբեւր առ գթ քոյ շնոր հի,
դարձո զՆոլորեալս 'ի պաշտօն բա րի,
և տուր զգաստութիւն արթնութեան սրտի.
զօրացո անձն իմ տէր մեծի հրամա Նաւ՛դ.
Ծածկեցոյ մեղօք ապականու թեան,
ընծայեցոյ 'ի գործ մոլեգին ժարժ ման,
շնորհեա զթողութիւն յօրին փրկու թեան.
աղերսեմ առ քեզ տէր վասն իմ քաւութե՛ն.

Ար-

144

Արտասուէաթ որ անձըք զմեղս խոստովա նիմ,
պատուիրանացն քոյին սուրբ երկիր անկանիմ,
բժշկապետ ճարտար բժշկեա անձն իմ.
աղերսեմ առ քեզ միշտ վասն իմ քաւութեան։
Ո՛հ Տէր իմ բարի յիս գթացու ցիր,
ստեղծեր զիս ՚ի հողոյ քաղցր և առատ րին,
հզօր ծածկատես ամենայ փր կիչ.
աղերսեմ առ քեզ միշտ վասն իմ քաւութեան։
Առաջի քոյ անկանիմ վերջ և ընդ դը ճեալ,
գեհենին տանջանաց զհոգիս ազա տեալ,
զի եմ մաքուր և սուրբ արեամբդ գնեալ.
աղերսեմ առ քեզ միշտ վասն իմ քաւութեան։
Յո՛ Տէր իմ փրկիչ ըզմեղս քա ճեմ,
անպիտան Պիտրոսիս միշտ անփորձ պա հեմ,
զերանաւէտ ձայնիդ արժանի ա րա.
աղերսեմ առ քեզ Տէր վասն իմ քաւութեան։

Պարոն Յովան Մկրտիչն տեղէս առ իւր բանկայոյ գնալն այժմ արգելեալ կամքն այլ կերպայ փոխարկէլ այլ պատուու կամք ունի գնալ Եթէ ժամանակն խոստանայ։

Մադրասու Ահեկ լեաց մին թուին 1795։

Յայտնի լինի ամենեցուն որ Փիլիպոս յակոբս ունեմ լէմ մադէր և բրանդ ծախու ով որ ցանկանայ նմուշէն տեսնէլն ես պատրաստ գնել օյց տալն բրանդն բօթլով դուզինն երեք հուն և 13 ֆանամօվ, և մադէրին դուզինն չորս հունով. ով որ ցանկանայ կարողայ դատանի վերոյ գրած գնով.
՚ի Մադրաս Նիրհան 25 թուին 1795.

ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՅՈՎ-
ՍԷՓ Արք Եպիսկոպոս Ռուսաստանի երկրի եղեալ՝
Հայոց ազգին ծայրագոյն Նուիրակ Սրբոյ Աթոռոյն Էջմիածնի,
Հիմնադիր Նոր Նախիջևանայ և Գրիգորիոպօլու յորմէ ժամա-
նեսցի Թուղթ սիրոյ ողջունի և Աստուծոյն օրհնութեան ՚ի վե-
սիրելի և հոգևոր որդեացդ մերոց որք կայք բնակեալ ՚ի սահմա-
խնամ քաղաքդ ի մուշկիռանդար մերայնեայ փոքու հօտիդ Ս
Լուսաւորչի Սրբանուէր Քահանայից և ամ եկեղեցական դասու
բարեպաշտ իշխանաց, քաղաքապետաց վաճառականաց, և ար-
հեստաւորաց, Աստուածէր հասարակ ժողովրդոց, արանց և կանանց
ծերոց և տղայոց, և ամ չափու և հասակի ՚ի Քս Ած հաւատա-
ցելոց խնդալ ՚ի Տէր հարազատաբար բերկրութ՝ հանապազ Ամէն:
Իս

Իսկ ընդ Աստուածային օրհնութեան մերոյ դիտաւորութիւն եղիցի հոգեւոր որդւոցդ մերոյ զի Տէր Ստեփան աւագ քահանայն մեր եկեալ 'ի քաղաքդ ձեր վայելեալ զորդիական սէր և զյորդառատ զոր բարեպաշտօրէն լցուցեալ էիք նմա և առ հասարակ ջանացեալ արդիւնաւորել զգործ հասարակօրէն, և մանաւանդ որք բարեպաշտ յառաջադէմ ներկայօրէն առատաձեռնութեամբ, և մանաւանդ հաստատուն կամօք և խոնարհութեամբ և 'ի հաւատս ձեռնտուրք լի մեծագոյն օգնութիւն էիք արարեալ զորդեակն մերոյ, գեղեցիկ տաճարանին և աղօթատանցն, զորոյ ամենեցուն հասարակ և հաւատ սէրն և որդութիւն սրտին և խոնարհութեան մեծագոյն շնորհակալութիւն գրեալ էր մեզ և զբերկրանս ուրախութեան աւետեալ մեզ անեալ և տեղեկացեալ զհաւատաւոր սիրոյն ձերոյ որ առ մեզ և առ հասարակ ազգն հայկականութեան ; և առ օրհնութիւն նոցա և պայծառութիւն : զոր ձեր ընդ դրկեցայք ընդ չմոռանալով հաճաւոյն ձերոյ կապեալ ողորմութեան ձերոյ ընծայութիւն որպէս թէ գնաէրս հանձնելոյն այ, և զմեկնութիւն ձեր որպէս արդար և հայկազունն ազգի և հոգեւոր որդւոց հաւատոյ Սբ Լուսաւորչին մերոյ աւետի զանձն իմ պարտաւոր գտանել առաջի այ ձերուին բարեպաշտութեան աղօթել առ բարձրեալն փոխարէն առ մեզ ցուցեալ սիրոյն ձերոյ և չեբռնանալու թեան հաւատոյն և բարեգործութեանցն ընծայեալ ձեզ զերկնային առատաձեռն զօրհութիւն իւր յաջողել զամ գործս ձեր 'ի մերոյ ծոցս և զաւակսի, օրհնել զկեանս ձեր և զտանս ձերոյ երկարել զաւուրս կենաց ձերոյ, բարեպաշտական կենդանագրութեամբ զձեզ բարի յիշատակ առնել բարեացս ծնողաց ձերոյ, և զհոգիս նոցա 'ի լոյս երեսաց իւրոց հանգուցանել :

Ընդ որս և յետ այսորիկ յիշատակ քաղաքի ձերոյ 'ի սրտի մնացուցանել, որք յայտնապէս տեսք կարեկցեալքն երախտահատոյց լինել նոցա զի և առ հասարակ ընդ սոյնս սփռեալ ազգ մեր զխնամս զարգացութեանց ձեր և չեբռնանալու թիւն հաւատոյն որ 'ու նոքա առ սկսեալ գործն մեր տպարանին և դպրոցացն :

Յաւել քան զայս տպեցաք ղշահաւոր գրեանս զմանս 'ի յիշատակ պեւլդինե ազայ Յոհաննէսեան Պետրոսեաննին, զմանս այլոց

այլոց յորոց և առաքեցաք 'ի կողմանդ այդ Թերևս և ձեզ իցեն հասեալք ։ այժմ և ս տպեն յանուն նոցա զպիտանի գրեանս ազգի մերոյ թարգմանեցեալ յայլոց ազգաց, յորոց ես առաքեալ լինելոցէ, հնարաւորութի մեր ոչ թողու լինել զփափագ սրտի իմոյ փութապէս զի տպարանն մեր և դպրոցքն կանգնեցան 'ի յաճախնական յիշատակ 'ի հնդիկս եղեալ օրհնեալ ազգի մերոյ, որք ազգասէր հոգով կարեկից ձեռնատու և օգնական եղեն ինձ առաջադրութեանց իմոց 'ի պայծառութիւն սիրելի ազգիս մերոյ հայկազնոյ ։

'Ի յանցեալ ամին որ էր թուին 1793 և մերս ՌՄԽԲ ։ յամսեանն յունիսի 20 'ի կայսերական քաղաքն Սանկթպետր-բուրղ էի վասն հարկաւորութե ընդհանուր ազգիս հայոց ։ և մանաւանդ նոր քաղաքացն մերոյ Նախիջևանու և Գրիգորիուպօլու անտի զամ որպէսն մեր և կողմանցս երկար պատմութեամբ կանխակօրէն գրեցաք և առաքեցաք 'ի մաղբոսս առ Համբամ Աղային Յովթանում Համբրեայն, և առ Շիրազցի Տէր Յարութիւն Համբձնեան, տպել և յամ քաղաքս առաքել որ դուք ամենեքեան գիտիցէք զմեծամեծն որ աստ ներգործեցաւ յուսամ Այծ և 'ի շնորհ նոցա որ համեմատ խնդրոյս տպեալ իցեն և առաքեալ առ ձեզ ։

Իսկ մեք հաճիմք աստանօր համառօտ քաղուած ինչ անտի առնել և գրել ձեզ որ եթէ մինչև ցայդ այն ոչ իցէ հասեալ այսու գիտասջիք և ծանիցիք զհանգամանս ազգի ձերոյ որք են 'ի կողմանս, և զջանս մեր որ 'ի սրտէ հետևիմ անդորրութեան և երջանկութեան ազգի մերում ։

Նորդ 'ի բանալ մեծի պատերազմիս Ռուսաց ընդ թուրքաց՝ պայծառափայլ իշխան Գրիգոր Ալեքսանդր պօտեմկին մեծ զօրավարն Ռուսաց որ խնամակալէր ազգի մերում զմեզ ընդ իւրեան շրջեցոյց յամ ուրեք, և ուր պաշարմամբ առին զբերդորայս և զքաղաքս՝ անդ էաք որպէս 'ի բենդէր 'ի քիլի, յիսմայէլ և այլ ուրեք, և իմ տեղիս օգնութի արարաք ազգի մերում որքան որ կար մեր քերէր, զքաղցեալսն կերակրելով, զմերկսն զգեցուցանելով, զգերիսն ազատելով, մինչև 'ի հաշտութի որ խնամակալն մեր առ տէր փոխեցաւ ես ոչ անտի

ար

արարի զժողովուրդն մեր և ոչ լքայ 'ի յաշխատանաց, այլ ջանա-
ցի և հանի զազգն մեր 'ի բուռն իշխանութենէ հագարացւոյն
իսմայելեան, 'ի Քիլու, 'ի յԱխքերմանու, 'ի Բէնդէրու, 'ի Ղալ-
շանու, և այլ տեղեաց որք էին տունք իբրև ութն հարիւր և հո-
գիք չորս հազար հինգ հարիւր, բերի զնոսա յայսկոյս Նէստրայ
գետոյն որ է թագաւորաց որէր յառաջ թուրքաց և այժմ Ռուսս-
տաց, և անդ ըստ բարձրագոյն հրովարտակի նորին կայսերական
մեծութեան շինեցի զքաղաքս հայոց յանուն Սրբոյն
Գրիգորի Լուսաւորչին, և մեծափառ հանդիսիւ հիմնարկի որոյ
պաշտեցի հիմնարկութեան՝ ընդ հրովարտակի թագուհւոյն,
կնքեցի 'ի տապարանի մերում, և տարածեցի առ սիրելի ազգս մեր
ընդ ձեռս քաղաքին գիտել և ուրախանալ, զկնի այսմ գնացի
'ի Նախիջևան օծել 'ի նոյեմբերի 27 անդ կառուցեալ Ս. Խաչ
վանքն մեր զոր ես շինեցի ձեռնտուութեամբ հնդկաց ժողովր-
դեան կարգաւորեցի զդպրոցն և տպարանն և գնացի 'ի Պետրբուրգ
առ ողորմած թագուհին մեր մատուցի զպարտաւորական շնորհա-
կալութիւն մեր վ(ասն) ցուցեալ ողորմութեան տառապեալ ազգիս
մերոյ, և խնդրեցի զհարկաւոր ողորմութիւն վ(ասն) երկուց քաղա-
քացն՝ նոր Նախիջևանու որ պարտք ունէին, բոլորն շնոր-
հեաց մայրօրէն գթութեամբ, և ես գետին ածելեալ 'ի յառաջին
ունեցեալն մեր: Երկրորդն վ(ասն) Գրիգորիուպօլու քաղաքաշինու-
թեան խնդրեցաք լինիլ յուղարկութ, ամենողորմածաբար ընկալաւ
զխնդիր մեր և կատարեաց, և մինչև երեսուն հազար թուման
փող շնորհեաց անաշինութեն, եկեղեցեայն, խանութայն, քար-
վանսարային, և այլոց շատ մեծ հող, որոյ շրջապատն է 24 ժամու
ճանապարհ: Իսկ մեզ շնորհեաց պարգև գերապատիւ և անկուր ազգի
մերում, այսինքն՝ մեծագին բուլիանտ խաչ ճաճանչաւոր զնել
'ի կնկուս վեղարիս իբրև զպսակ, և զմանեթ ի նման մեր փիլոնին
յոյժ երկայն իբրև զծիրանի թագաւորաց երկայնագոյն ծաղկով
խառնեալ սպիտակ և կարմիր լենթիւ գետանման զարդարեալ, և
ընծայս 'ի տեղին շափառատին ասպընկար պատկեր ըք Սուրբ Լուսա-
ւորչին, և Սբյն Եկատերինէի կուսին, խաչանկար յօրինեալ
ապաէս անհամեմատ պարգևօք պատկառօրեաց զիս և զազգս հայ-
կականեաց՝ նոյն խաչիւն և մանեթ ինովն զարդարեալ գնացաք 'ի
պա-

91

պալատն Թագաւորական և դէմ հանդիման շնորհակալեցաք զմե-
ծագոյն մայրական և կայսերական ողորմութեց նորա, և նորին
Աճապարգև պաշտօնեայցն որք ընկալան զմեզ պատուով :

Աստանօր տեսէք և նկատեցէք զողորմութիւն Այ առ ազգ
մեր, որ յորդորէ 'ի դարս դարս ցուցանել ազգի և ժողովրդեան
որ ողորմիլ կամի : Տեսէք և զսիրոյ հաստատութիւն հայեւորական
դաստուցն և իշխանաց նոցա բարձրութիւն սատելութեան և հաստա-
տութիւն սիրոյն քրիստոնէական, կարեմք ասել թէ ոչ այսպէս
արար ամէր ամ ազգաց, զի բաց 'ի յերից մեծապայծառաց ..
որք ունին խաչ 'ի ճակատս վեղարին ոչ յուսանք և ոչ յեսոյ. բաց
'ի մէնջ, և ազգին յունաց թէպէտ և պատուով արգելեալ են
պօլոս եկեալ է աստ՝ սակայն ոչ են արժանացեալ այսպիսի պատուոյ

Դրեցի զի ազգասէր հոգով լուեալ զմեծամեծ ծնն Այ ա-
ռախատասցիք գոհասցիք զԱյ և խնդրեսցիք զկեանս ծերոյն նորին
և ողորմած մօրն մերոյ մեծ կայսերուհեցոյն ռուսաց : Գերիգորա-
պօլիս քաղաքաշինութեան յանձնարար մեզ եղ և մի ատենապետ
տացն բարեխնամ ողորմութես և զմեզ ուղղեալ 'ի նոր քաղաքս հեստե-
ւեալ շինութեան 'ի ճանապարհին ամ ուրեք զպատուով յարգանօք ըն-
կալաք յազգացն ռուսաց վս մեծի պարգևացն և եկեալ 'ի քաղաքս
ձեռս 'ի գործ արկի շինութե և սասանեալ տարիս ամ գործ ակցութեմբ
մասն քաղաքաշինութե լինի լուէ և մեք 'ի աշխատութե սիրելի ազգի իմ
մի ընդունելք անհանդիստ լինել լով 'ի յերկարաձիգ ճանապարհս մի
ճակի իմոյ զի թերևս խմ աշխատութե ողորմելի ազգն մեր առ ա-
պայն երջանկութե ստացին և լինիցի այն ինձ անմահ յիշատակ 'ի յա-
զս մեր մի այ հետեւիմ և գալստս և զպարգևանն վարդապետ, որով
սանալ պայծառացի ազգ մեր 'ի մէջ կենցաղն ազգաց, և լի-
զուեալ, սակայն գիտասջիք որ ողորմութ իմ ձեր ոչէ ընդ վայր այլ
'ի շահ հասարակ ազգին մերոյ տեսանելի վս յայսմ որպէս 'ի հէ
դրիկս նոյնպէս և 'ի Պարսից կողմանս մեզ վէճեալ Բէթղա-
հէմեան Պարոն Յովհաննէսն, և կամ Պարոն Աղէքսան Արղու-
թեանթարեանն, և 'ի Աստրախան ջուղայեցի մահդեսի Դաւ-
թեան Թումայեան, որ եթէ գիր և գործ ինչ ունիցիք ընդ մեզ
շնորհիւ նոցա մեզ հասուսջիք, զոր են ամենեքեան այրք հաւա-
տարիմ և բարիք որպէս գիտէք և ճանաչէք :

Մին

Մինչ հաշտութիւն եղև զօմանս 'ի յառեցեալ տեղեացն յետ դարձուցին ; իսկ անչափով որէ օղու հաճիդարայն և հաճի բէհի, դուպասար, և այլ տեղիք մնաց մեզ 'ի մէջ որոցէ և մեր Գրիգորիուպօլիս տեղւոյն, 'ինե ըկայ միջոցումն մեր կայսերուհին և Թուրքաց սուլթանն յաղագս կատարեալ հաշտութեան առաքեացին զմեծամեծ դեսպանս և ծանր ընծայիւք որ դեռ 'ի կայսերական քաղաքսն կան և ոչ են դարձեալ, հաշտութիւն մնալոցէ եթէ անօրէն Ֆրանկսիան ոչ խռովեսցեն զԹուրքսն, զի նոքա ըզ խռովութիւն ենկուցն կամին, և Թուրքն եթէ պատրի 'ինոցանէ ջատ վատ լինի, և պատերազմի մեր կայսերութի, աղաչեսցուք զած հաշտութիւն լինել կատարեալ որ ազգ մեր 'ի խաղաղութեան մնասցէ ։ Ֆրանկսիզաց ազգն [illegible] դուրե լորդապաշտութէ ապականեալ հաւատն, նախ զպատկեր պապին զորդ արեցին քահանայական զգեստիւք իւր որձան ապա խորտակեցին 'ի հուր այրեցին և առ հասարակ աղաղակեցին թէ պէրծաք 'ի նորին դարշութենէն

Նոյն պէս անկեալ Թագաւորին իւրեանց և պէսպէս պատճառանօք բարբարոսս կուտեցեալ 'ի վերայ նորա կամեցան միշտ խանութենէ մերժել վասն յայսմ նախ փոխեալ 'ի յերկրէն իւրով Թագուհեաւն և զաւակօքն, 'ի սահմանի իւրեանց կալեալ կալանաւորեցին · վերջապէս զործ իմն սպանման կազմեցին անդարտ մահու դատեցին և 'ի 1793 յունվարի 12 նոյն գործեօքն զգլուխ նորայ հատին անարգաբար, և զմարմինն ընկեցին 'ի նեխութիւն մինչ որ յիշնչութիւն [illegible] իսկոյն զմարմինն և զոսկերսն, և 'ի սյն Թուոյ հոկտեմբերի 3 նոյն գործօքն անարգաբար ըզգլուխ Թագուհոյն հատին, որ էր դուստր իմպերատոռ մարիա թրէզիային և քոյր երկուց կայսերաց Յովսէփայ և Լէոպօլոսի նոյն գործեօքն սպանին և սպանեն զամենեսեան որոց միանգամ ըզ կարծիս մինչ առ նաւն որք հարորդք եղեն անգամ մահու Թագաւորին իւրեանց որք էին 70 դատաւորք նոյնքանն և նոյն գործեօքն արդարութեամբ այ սպանեալք եղեն ;

Երկու հազար այնպիսի գործիք սպանման կան կանգնեցեալք յամ քաղաքս նոցա, բաց 'ի մէջ նոցա յիշխան և ազնիւ, աղքատ և հարուստ, սոսկ զօրականն զօրապետ կարգեն և յետ քանի մի աւուրց և զնա 'ի կենաց զրկեն ։.

Բարձին զկարգս քահանայական և զամ եպիսկոպոսունս և զքահանայս զամենայն 'ի սուր մաշեցին, զամենայն արտաքսեցին, և որք հնազանդեցան աղանդոյն իւրեանց զնոսա յաշխար մնածին և ամուսնացուցին զեպիսկոպոսունս և զքահանայս և զմին եպիսկո-պոսաց և 'ի քահանայից սակ սալտող արարին քաջեցին զամ վան-օրայս և եկեղեցիս գեղեցկաշէնս այրեցին 'ի հուր զորթութիւնս անհետ արարին 'ի Ֆըրանցից զանուն քրիստոնէութեան ոչ գոյ մը-կրութեան ոչ պսակ և ոչ օրինաւոր թագաւ. նոյն ջեցին լոց այլ ով ոք կամի ամուսնանալ մէկ դատաստանատան ձեռն կղնեն փատայով ընկալ նուն մէկ աղանդ գոյ յակոբեանց սիրտք սոյսինքն աղանդ յակոբայ որ զօրացեալ է յայտ ևնա սուն է զանօրէնութիւնս այս կայսրն նէմսայի թագաւորքն բռնաց և ինկլեզաց ծովով ընդ էն կան նոցայ և զմեծ արենահեղութիւնս առնեն հանապազ կատարումն յինքն տէր քարութեան եղերեսցէ: ահա այսէ ներկայ կացութիւն կողմանցս:

Տէր Ստեփանի մերոյ ուր գոլն ոչ գիտեմ աղաչեմ զձեզ տալ նմայ աջող կեանս որ սուրբ ջուր հասանիցի առ մեզ և ձեր ողորմութիւն հասուսցէ 'ի տեղի իւր ուր օրհնեալ կամքն է եւ ալ որ լսել լով. և զ յիշատակս ձեր 'ի տալի անմնել ով ուրախ լինիցին սիրոք և հոգիք ձեր ես 'ի բոլոր սրտէ ցանկամ ձեզ զի եղիջիք առ հասարակ ամէն օրհնեալ ով և 'ի սրբոց նորայ ցանկամ նմա ժամ լսել զբարեխօսութիւն ցանկալի կենաց և կենդանարարութեան ձերոյ և խնդրեմ միմանաւ զմեզ և զաշխատանս մեր զտպարանն և զդպրոցս որքոց զորս ժողո-վեալ եմք աստի և անտի և ձեր բովանդակութեան կերակրեմք [illegible] և սնուցանեմք թեև բաւ 'ի դէպ ժամանակի պիտոյացին ազգի մե-րում այլ [illegible] որ մեծ նէ ողորմութեամբ զերկնային զողորմութիւն իւր ցուցեսցէ 'ի վերայ ձեր 'ի ծովու և 'ի ցամաքի 'ի ամ գործս ձեր ամէն

Յամի տեառն 'ի 1794 յունվարի մուտն,
'ի Նորաշէն քաղաքս Հայոց Գրիգորիուպօլ
որ առ Նէստրոյի կամ Թուրլայի

Ամենախոնարհ Յովսէփ Արք[illegible]
Եպիսկոպոս, [illegible] –
[illegible]

ԱԶԴԱՐԱՐ

Շիրհանի ամսոյ եկին աստ ներքոյ յիշատակելոց հայքն 'ի զանազան տեղէ, այսինքն Սրբակրօն Տէր Պետրոս Սարգսեանն 'ի Կալկաթու :

Պարոնք Խաչատուր Տէր Ղուկաս
Խաչիկ Ծատուր Զարիֆ
Մէլքում Մանուկ, և
Կիրակոս Կարապետեան, } [illegible] 16

Յովսէփ Տէր Կարապետեան
Կիրակոս Յարութիւնեան
Գալուստ Թէոդորոսեան
Յարութիւն Միքոնեան, և
Տիրացու Յովհաննէս Ղարդաշեանն } [illegible]

Զուարճութիւն մանկլոց միև նոյն է որպէս յանցեալ յազդարարի ծանուցաք, և քանզի որպէս յայտնի է հասարակութեան զողորմելի կացութիւն գործոյ պանծառութեան, կրկնապէս հաստատեն յուսոյ փոփոխութեան 'ի ժամանակի ելանելոյ գալրոնի զոր յուսամք կատարեսցի :

Խոցիլ 'ի վեր յիշեցեալ Տիրացու Յովհաննէս Ղարդաշեան 'ի ճանապարհի ասացէ, այլ այժմ ունիմք ասել վե աւելի [illegible] թագեալ[illegible] և ճանապարհորդութիւն ուղիղ կատարի, [illegible] հրեշտակէ [illegible], որպէս յայտէ ամենեցուն, և պարծանք է մեր [illegible] մերոյ [illegible] տեսաք շարժեցին 'ի վերայ նորայ, ցանկամք նմա ողջութիւն և ողորմածացն նորա փրկութիւն :

Այսեւրոց 2 էհաս նաւն Նիկքար 'ի բիթանիոյ արեւմ 20 էն ելեալ ազգն մեր բնակեալք անդ ողջեն միաբան և զանակառաւօր 'ի վաճառականութենէ, մի այլ ևս նաւ յառաջ քան զայս ելեալէ զոր դեռ չէ հասեալ յուսամք ամբողջ իցէ :

Թումբայի մառաչանդ ղօռաքն զոր սատէն ելեալ էր յանցեալ Թիրայ ամսոյ, և յետ ճնացեալ էր 'ի պօռտնօվ 'ի պատճառն վտանգաւոր կացութեին. 'ի տասն և հինգ երրորդն նիրհան ամսոյս ելեալ է առ Սուրաթն յետ ամ մարամաթ առելէն։

Բայց առաջ քան զելանելն երկու ֆրանսիզ տղգաւ զեկավորք և զոր ունէին արձակեալ էին, նոքա 'ի փութթ չէրի մաքանեալ էին ընդ այլսն և ելեալ առ պօռտնօվ զի անդէն դադմնե ելանիցեն 'ի Թումբայի մառաչանդ ղօռաքն և փախչելով տարցէին առ Մուրիս, Բայց առաջ քան զկատարելն զկարծիս նոցա Պարոն Յորդանան Հերպալեան լուեալ է իսկոյն գնացեալ առ պօրտնօվ և յայտնեալ քափտան Հօմսին (կառավարիչն նոյն ղօռաքին) և քափտանն զանկատեալ մեծ Րօակինին, իսկոյն քանդարկեալէն զերկու ֆրանսիզն և յուղարկեալ 'ի փութթ իչէրի։

Կայէթ.քն պատմէն թէ ոմանք դաւաճանք խորհեալ էին ապանանել զԹագաւորն Բրիթանիու, այսպէս շինեալ էին գործիք ինձ զի այնու ելցէ յանկարծ նետ մի թիւնաւորեալ առ 'ի խոցել զկայսրն, և այն խորհեալ էին առնել տեսարանն՝ զոր թագաւորն գնալոցէր, բայց առաջ քան զկատարածն յայտարարեցաւ բանն, և բանտարկեալէն նոսա, զոր են 'ի բանտի։

Տիկին խանփէրի կոցիայ Թումանեանն զոր ելեալ էր աստ 'ի Թումբայու սակս ժողովելոյ զօղորմութիւն և փրկելոյ զմանկունս իւր գերեցեալս (որոց որպիսութիւն մի ըստ միոջէ յայտնէ ամենեցուն) նորհան 30 ելաւ աստէ առ Կօլկաթայ ամ զօհունակութիւն 'ի ընակչացէ տեղոյս և մխիթար 'ի վերայ արդեանց զոր ժողովեաց։

'Իներ ամսոյս ելաւ աստի առ կօլկաթայ Տիկին Բէգում ֆանտեանն, հանդերձ որդով և դստերբն իւրով։

Աւելեալ 4 էհաս աստ 'ի կօլկաթուց Պարոն Պետրոս Արալուն։

149

Նէ ըքըյ գըրածը մադրասըտան ծախօշէրլէ, բանկալը տըրանաց, և անա
ջէղինաց յատկութինայ Աշխէլեաց ամսոյ 4 թիւն Փրկչին 1795

(Ապրշումեղինաց գինքնեն)

Պանուկի լէվոնտալ ապրիշումն որոյ կէսն ճարմակ լինի ֆի դիտրն . .	44 յունուֆ
Եւ . . դօյուն . . . չորսէն 1 բաժինն ճարմակ լինի . .	42
Եւ . սէտուն . . տասնէն	41
Եւ . . չալուն . . . բոլորն դեղին լինի	40
Մայր ադնչըլին բոլորն աւալ և կէսն ճարմիկ և կապն եւս խուրնէ լինի . .	34
Եւ . . . չորսէն մին բաժինն ճարմակ . .	32
Եւ . . . դօռւմ ունենայ եօթնէն մին բաժինն .	31
Եւ . . . կապն եւ չուանով լինի կապած .	28
Բադնադորայ ցեղն . դօռւմ չունենայ կապն խուրնէն լինի կապած	26
Եւ . . . . դօռւմ ունենայ	24
Հիրխուրի երեք նախի կոյեայ ապրիշում . .	23
Սէտապատի մին նախի ապրիշումն . . .	39
Եւ . 2	26
Եւ . 3	22
Մուխտայ ոլորած ապրիշումն	13
Եւ անոլորած եւս	10
Դօռւմ ադնադորի ապրիշումն . . .	4

Ձօթեղինաց գինն

Հօլանդըղը 70 թօլանոց փուշակի փանջ ռանկի ջէլին ֆի քուտին .	110
Եւ . 60	100
Եւ . 55	80
Եւ . 50	68

Եւս 46 ափալ բալուշէրի փուշակին 63

Եւս 43 դօյում 55

Եւս 40 սէռում 50

Եւս 38 չարում 45

Եւս 45 միրզայ փուրին 56

Միրզափուռի կորմիր ջէլին 40

Դահրի ափալ ջէլին 65

Եւս դօռում 60

Սէդաբադի նաբաթին ափալն 4 ռանկին բարակ խալթէր ունենայ 20

Եւս դօռում 15

Եւս սէռում 10

Օվրանկշային ափալն 40 ձեռնին 26

օվրանկշային դօյում 23

օվրանկշայի սարին 50 ձեռնի 45

մալդիու զուլֆին 20 ձեռնին ափալն 30

Եւս 20 դօյում 26

փուշակի քալթ արիդար 12 ձեռնին զուլթնին ափալն 23

Եւս 12 դօյում 19

Եւս տաանց քալթ արի 12 ափալն 18

Եւս 12 դօյում 15

Եւս 10 12

Մալդէու ալաջէն ափալն ֆի քռում կէսն մօափծուր քալթ արիդար լինի 42

Եւս հատարակն 35

Եւս ալաջայ սարին 50 ձեռնի ափալն 60

Եւս 50 դօյում 50

Եւս 50 սէյում 46

Թէմպի տափաթին ամայն 10ձեռնին . . Ֆի. քուալին	30
Եւ դօյում 10	25
Եւ սէյում 10	20
Փուշինկի սըստրմանիմաղըլու խու ափային Ֆի 15Ֆարդինն	45
Եւ դօյում	40
Եւ սէյում	30
Միրդափուրին	25
Չափիայ ադլուխու Ֆի 7 Ֆարդինն	26
Չափիայ սարին 16 ձեռնին	29
Եւ 14	26
Սէրդապատի բուլթ ադ սրին 16 ձեռնին	80
Եւ սարին 16 ձեռնին	150
Քոնդակ չէր չուքային ափային	40
Եւ դօուլմ	35
Տուսին	20
Թէմբի 20 ձեռնի սարին	45
Եւ 18 եւ	40
Եւ 16 եւ	35
Եւ 14 եւ	30
Գլբադ անն	30
Մանկաղօթին 10 և 8 ձեռ ձիքս և $2\frac{1}{2}$ ձեռ լէնքն	23
Եւ 8 և 6 ձեռ ձիքս և 2| ձեռ լէնքն	16
Եւ 6 և 4 ձեռ ձիքս և $1\frac{7}{1}$ ձեռ լէնքն	13
Չաշմայ բլբուլ 20 ձեռնի սարին	55
Եւ եւ 18 ձեռնի սարին	50
Եւ եւ 15 ձեռնի	45

մումկասարին 20 ձեռնի	30
մումկասարին 18 ձեռնի	28
մումկասարին 16 ձեռնի	26
Ջուայ մումկաց օթին	7

(Իւղ և թէլէ ղինաց գինէ ,)

բանկալու ուղն ֆի քանդին այսինքն 500 ռաթլըն	22
մադրասխ ուղն	31
կոնջթի լօէլն	23
դէնագարչակի թէլն	20

(Ընաջեղինաց գինէ)

բօնկալու շաքար ավայն ֆի քանդին	16
Եւս շաքար դօւմն	13
Եւս դուզն	10
Եւս կարմիր մուստարդն	4
Եւս սադմէթին	7
Եւս ժիրէն	28
Եւ չորաորակն	16
վիւֆէլն	50
Եւս վիւֆէլին վէթն	20
ավազ ուալծնագարի բրինձ ֆի դարալն այսինքն 925 և կէս ռաթլըն	80
դեյումն	70
կարգասիծն բրինձն ավայն	60
Եւս դօւմն	50
Եւս սէռւմն	40
կոնծիթն	90
նօխուդն	40

[illegible] գալը 45

թոճար գօլը 40

եւ կապայանն 45

քուլթին 60

դնգայ ջօլի ցորէնին 60

դուխուն 40

(չինու ադրունայ գ.ինէ)

չինու ամաչ կուկօն ապրիշումն ֆի փիքքուլը ֆ 133 ռամթ ըն 33 տուկրէն 225 :

եւ դօում 90

եւ ռէշումն 90

եւ չարբումն 80

եւ քանդն . . . ֆի քուռուխն . . . 9

եւ 45 փէսթի մախմին կրմիր կնչ Դըղին կալա ղումղի սէվ և Յըմկ ֆի թանն 18

եւ 45 փէսթէի վերին գայնով սիտրին ֆլօրին . . . ֆի թանն . . . 16

եւ 35 . . . եւ . . . լուսարին 10

եւ 35 . . . եւ . . . եւ ֆլօրին 12

եւ 45 . . . եւ . . . դամասկին 16

եւ . . . եւ . . . պրկրին 6

եւ . . . եւ . . . սայե ալասյէն 5

եւ . . . եւ . . . պիլումն 2

եւ . . . եւ . . . ֆալս դօռուն 5

եւ թութ ունամին ֆի քանդ րին այսինքն 500 ռամթ ըն . . . 28

եւ ժիպակն . . . ֆի փիքքուլը 50

եւ ապրշումն չախթըրին ֆի դանէն 8

Եւս քաղաթէ · ճէճ պաթն ֆի 100 դանէն	12½
Եւս · փոքլն Եւս	9
չինու ավալ չինչինու ճարմանչ մորին ֆի քանդին	50
Եւս դօուռմ	40
(Ֆէսլուայ ապրանաց կէնէ)	
մումն ֆի քանդին	80
դալօյին	55
բիջդէմարն ֆի մն քանդին	15
աբդէ ալէշն ֆի քանդին	50
ձիրան կաշին ֆի 100	2
քալթն	30
լինկդէպասարն ֆի ապաթն	2½
ֆօրմալ սախտայն ֆի 100 դանէն	30
դեբլան փագան ֆի դանէն	20
շիմշիր սախտայն Եւս	16
սախտայն քսէ լէ լաէլն ֆի հինդ փարին	10
աճուր մարֆին ֆի քանդին	1500
դօուռմ Եւս	1200
սէբուռմ Եւս	900
չալուռմ Եւս	600
լաքն Եւս	300
(Մուհլեբանդ արայ ապրանաց)	
քսեղէ հալդին ֆի քանդին	48
ճիլ	10
Եանասինց թապայ ցուրէնն 9256 $\frac{1}{2}$ ռալթ լինոց գալուին	90
ավալ թուլթունն ֆի դուպինն	5
դօուռմ Եւս	2½

Լուսնին օրը	Հռովմայեցւոց ամսոց		Ամսական թիւ	Շաբաթ օրն		Տօնք
12	Մարտ	21	1	գկ	Չորեքշաբաթ	Պահ
13		22	2	դձ	Հինգշաբաթ	Պահ
14		23	3	դկ	Ուրբաթ	Պահ
15		24	4	աձ	Շաբաթ	Յիշատակէ Յարութեան Ղ…
16		25	5	ակ	Կիւրակի	Ծաղկազարդ
17		26	6	բձ	Երկուշաբաթ	Պահ
18		27	7	բկ	Երեքշաբաթ	Պահ
19		28	8	գձ	Չորեքշաբաթ	Պահ
20		29	9	գկ	Հինգշաբաթ	Պահ
21		30	10	դձ	Ուրբաթ	Պահ
22		31	11	դկ	Շաբաթ	Աւագ շաբաթ որ է Թաւ…
23	Ապրիլ	1	12	աձ	Կիւրակի	Զատիկն
24		2	13	ակ	Երկուշաբաթ	Մեռելոց է
25		3	14	բձ	Երեքշաբաթ	
26		4	15	բկ	Չորեքշաբաթ	
27		5	16	գձ	Հինգշաբաթ	
28		6	17	գկ	Ուրբաթ	
29		7	18	դձ	Շաբաթ	Տօնէ աւետման եւ յիշատակ Յ…
30		8	19	դկ	Կիւրակի	Կրկնազատիկ որ ասի կարմիր կ…
1		9	20	աձ	Երկուշաբաթ	[illegible]
2		10	21	ակ	Երեքշաբաթ	
3		11	22	բձ	Չորեքշաբաթ	
4		12	23	բկ	Հինգշաբաթ	
5		13	24	գձ	Ուրբաթ	
6		14	25	գկ	Շաբաթ	
7		15	26	դձ	Կիւրակի	որ ասի Աշխարհամատրան
8		16	27	դկ	Երկուշաբաթ	
9		17	28	աձ	Երեքշաբաթ	
10		18	29	ակ	Չորեքշաբաթ	
11		19	30	բձ	Հինգշաբաթ	

Վերջ ով ժողովրդեան գործակալն ազդարարիս

Նըստ ըստ անուշանակոչութեան քոյ եղեր արժանի համդիսի սրբասնունդ հայրապետի և խորհրդակցուն նուիրելոյ ընդ լոյսոյս և խնդալ ընդ խնդացողս որում ցուցանես իբրև պարզ հայելի գեղեցկահարմոր շարադրութիւնք տառաչափօրէն երբեմն հասանողի ժամու ես տարաժամու համդիսմանօղի և անսատողի գործոյն և սիրողի ոչ ուսանէք է այդ՝ շնորհ եթէ ոչ 'ի վերուստ ուժեան գիտութեան իմաստութեան և թարգմանչի․ Նոյն տաճօղի հոգւոյն լուսոյ ցուցանօղի համանմանին իւրոյ որպէս արժանացութիւնդ իսկ տեսանել շնորհակալութիւն իսկ մատուցանեմ ամենայնի կեանս իմ քեզ և որ ընդ քեզ են կցորդ ամ խնդրեմ

և միշտ աղօթարար ձեր յետին
Տէր Յարութիւն Շմաւոնեան ։

'Ի Մադրաս Նոյեմբերի 5
Թուին փրկչին մերոյ 1795 ։

Մահ

Նիրհան 28 Յունիսի Տիկին Մարգրիտի Շմաւոնի մայր Արքակրօն Տէր Յարութիւն Շմաւոնեան, Աշտ. Քահանայից տեղոյս ։

'Ի տրումաշնափաթնամ Պարոն Թադէոս Սահրադն ։

Ծնունդ

'Ի կալկաթայ օգոստ. 26 ում Տիկին Մարիամ Ա. Ծատուրեանն ծնաւ որդի մի ։

'Ի մադրաս Տիկին կատարինէ Աէթ Սամսոնն ամսեանս 2 ում ծնաւ արու զաւակ մի ։

Ցուցակութիւն անուանց եկից և ելուզեան նաւուց

ն 6 հասաւ	քափտան Հէրբէտ	Ըսկօնթիգէն	Նաւէն	Կալկաթթուց
	Հէնրի	Ջէն	Նաւէն	
	Օէլլզ	Լակնօ		Հէռինգօտայ,
7	Միլլըտլէնդ	Բաաբուրդջ		Կալկաթթուց
	Սկուայր	Հակինսբէրի		
	Լօյդ	Մէնչիպ		
	Գէլ	Էռլինկեստըլ		
	Ըստռօվլ	Էսլիկը		
	Բօլդօն	Օռֆին		
	Մօնտուռօ	Նս		
	Կէլէնտին	Էլօ		
	Կռայտ	Հօլդնէս		
	Բէկ	Կօկդ		
9	Կիպլինգ	Տուբրդէր		
11	Պառուըս	Ճառլտըն		
	Դօբինսն	Գանդրպըրօդ		Սուրաթից
14	Սմիդ	Սուքսէգ		Նալէուր
	Թօմաս Ֆէլօֆիլդ	Սանտ Հէլէնա		Բանգալայց
	Ֆլէմինգին	Ֆէնիքս		Մօնսուրիէտուց
16	Լինդէ	Ֆօրտէլուխս	Սնօն	Մանիլուց
7	Հանտր	Գօֆլին	Նաւէն	Բումբայուց
	Դիան	Էլիզ		Գուամուց
8	Ջիեռս	Ֆավօռիտ		Բանկալուց
9	Պէրկըն	Ֆօրտուն	Սնօն	Տռանկմալուց
	Սմիտ	Ռէվէնջ	Նաւէն	Գանջամուց
ապ 1	Լինդսէ	Հօպ	Սնօն	Կօրինկուց
	Ֆռի	Դիանայ	Նաւէն	Գանջամուց
	Պէռռէմըռ	Նիկօբար		Բթաւիուց
	Ռաւահօպ	Էլիզայ		Բթաւիուց
2	Կռէգին	Կուին		Բանգալուց
	Մօնէս	Գիլֆօրտ	Բրիկն	Գուդլուրուց
	Հէլդէն	Անակէլիզա	Նաւէն	Բանգալուց

Ըսկթնիդէն — Նաէն Նիրհան 7 ուամ ե լաէ առ տրկբար

էջօ
հօլդնէս և
կօմիդ — Նաէքն Նիրհան 10 ուամ ե լին առ լնկլթէուն

գանէսպէրսադ — Նաէն Նիրհան 20 ուամ ե լաէ առ բուսրայի

դալ ֆին — Նաէն աէելեց 1 ուամ ե լաէ առ կալկաթայ

տուբրադէր — Նաէն աէելեց 1 ուամ ե լաէ առ կալկաթայ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос Библиотека
ՀՍՍՌ—Арм.ССР
им. А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ